

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studijní program Sociální a kulturní ekologie

Bc. Kristýna Homolová

HASIČI V ANTROPOCÉNU – PROMĚNY V KROCENÍ ŽIVLŮ

Firefighters in Anthropocene – Changes in Taming Elements

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Bob Kuřík, Ph.D.

Praha 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila pouze uvedené prameny a literaturu. Práce nebyla využita k získání jiného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Praze dne 28. 6. 2024

Bc. Kristýna Homolová

Poděkování

Mé velké děkuji patří mému otci za cenné rady, diskuze a „odvahu“ vzít mě do své práce mezi všechny jeho kolegy ze směny A, kterým také moc děkuji za to, že se ochotně stali mými informátory, byli ke mně vstřícní a nechali mě nahlédnout do jejich pracovního světa. Samozřejmě děkuji také ostatní pracovníkům z hasičské stanice za poskytnuté informace.

Rodině, přáteli i kamarádům děkuji za psychickou podporu, že mě vždy vyslechli a vše se se mnou snažili probrat, i když si myslím, že někdy se jim už o hasičích nejspíš muselo i zdát.

A na závěr nejvíce děkuji za skvělé vedení mé diplomové práce Mgr. Bobovi Kuříkovi, Ph.D. Konzultace, poznámky, opravy a komentáře mě pomalu směřovali k dopsání a pomáhali mi práci promýšlet z různých úhlů pohledu. Zejména při dopisování děkuji za rychlé reakce a odpovědi.

Abstrakt

Tato diplomová práce se na základě etnografického výzkumu okresní hasičské stanice zaměřuje na problematiku klimatické změny z pohledu profesionálních hasičů. Jejich hlas ve veřejném prostoru chybí a k uznání klimatické krize je nesporně důležitý. Pomocí zúčastněném pozorování, jež jsem doplnila několika polostrukturovanými rozhovory, jsem prozkoumávala hasičský svět, jejich pracovní nastavení a proměny v krocení přírodních živlů za použití konceptu *disciplinace* od Michela Foucaulta a konceptu *métis* a *techné* Jamese C. Scotta.

Práce se snaží předložit změny ohledně hasičské dovednosti umět předpovídat. V režimu stále intenzivnějším projevům klimatické změny, mezi které se v oblasti České republiky řadí hlavně extrémní výkyvy počasí, je pro hasiče stále obtížnější předvídat chování živlů. Navíc se tato práce zabývá přiblížením hasičského světa prostřednictvím popisu jejich běžného pracovního dne, výjezdům k zásahům či pravidlům na hasičské stanici.

Klíčová slova

Hasiči, živly, klimatická změna, dopad klimatické změny, praktická zkušenost, expertní vědění, disciplinace, každodennost

Abstract

Based on ethnographic research of a district fire station, this thesis focuses on the issue of climate change from the perspective of professional firefighters. Their voice is missing in the public space and is undeniably important to the recognition of the climate crisis. Through participant observation, which I supplemented with several semi-structured interviews, I explored the firefighter's world, their work settings, and their transformations in taming the natural elements using Michel Foucault's concept of *discipline* and James C. Scott's concept of *métis* and *techné*.

The thesis attempts to put forward changes regarding firefighting skills. In a regime of increasingly intense manifestations of climate change, which in the Czech region include mainly extreme weather events, it is becoming increasingly difficult for firefighters to predict the behaviour of the elements. In addition, this thesis deals with the approach of the firefighter's world through the description of their daily working day, calls to action or rules at the fire station.

Key words

Firefighters, elements, climate change, impact of climate change, practical experience, expert knowledge, discipline, everydayness

Obsah

1 Úvod a metodologie práce	13
1. 1 <i>Cesta (k) tématu</i>	13
1. 2 <i>Výzkumné otázky a problémy</i>	13
1. 3 <i>Výzkumná strategie a techniky sběru dat</i>	15
1. 4 <i>Etnografie místa a prostředí výzkumu</i>	17
2 Hasiči, živly a klimatická změna	21
2. 1 <i>Soužití hasičů s živly</i>	21
2. 1. 1 <i>Vztah hasič – oheň</i>	22
2. 1. 2 <i>Vztah hasič – voda, vzduch a země</i>	25
2. 2 <i>Klima</i>	31
2. 2. 1 <i>Kumulující se antropocén</i>	31
2. 2. 2 <i>Klimatická změna</i>	32
3 Každodennost na hasičské stanici	35
3. 1 <i>Hasičská stanice – struktura, technika</i>	35
3. 2 <i>Předání směny</i>	36
3. 3 <i>Udržování dobrého kolektivu</i>	37
3. 4 <i>Výjezd k zásahu (přiblížení požáru ve Studnici)</i>	39
4 Dovednosti hasičů	42
4. 1 <i>Disciplinace</i>	42
4. 1. 1 <i>Specializace</i>	49
4. 2 <i>Zkušenosti</i>	51
4. 3 <i>Předpověditelé</i>	57
4. 3. 1 <i>Hřensko</i>	58
4. 3. 2 <i>Proměny ve vybavení</i>	66
4. 4 <i>Předpověditelé – „vyšetřovací“ a vyhlášení zákazu pálení</i>	67
4. 5 <i>Budoucnost hasičů v krocení živlů</i>	69
5 Závěr	75
Použité zdroje	79
<i>Literatura</i>	79
<i>Seznam použitých článků při analýze časopisu 112</i>	82
<i>Webové stránky</i>	82
Seznam obrázků	84
Přílohy	85
<i>Příloha č. 1 – Seznam vytvořených kódů při analýze dat</i>	85

<i>Příloha č. 2 – Polostrukturovaný rozhovor (otázky).....</i>	<i>86</i>
<i>Příloha č. 3 – Projekt diplomové práce.....</i>	<i>87</i>

1 Úvod a metodologie práce

1.1 Cesta (k) tématu

Cesta k hledání tématu mé diplomové práce byla vlastně příjemná záležitost, která ale zajisté potřebovala svůj čas a vývoj. První myšlenka mi byla vnuknuta na hodině Četby, kterou jsem navštěvovala v letním semestru 2020 prvního ročníku magisterského navazujícího programu Sociální a kulturní ekologie na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy, pod taktovou pana doktora Kuříka a pana doktora Nováka. Na každý týden jsme četli texty, které měly společný kontext a poté jsme na hodině probírali odpovědi na otázky, jež jsme k textům dostali. Na jedné hodině jsme se dostali k fenoménu ohně a k tomu, že možné téma diplomové práce by bylo vnímání ohně. U toho jsem se pozastavila, protože oheň v mém životě hraje důležitou roli, díky mému otci, který již přes třicet let vykonává práci profesionálního hasiče na hasičské stanici v Jindřichově Hradci.

Jelikož jsem byla v prvním ročníku, měla jsem dost času na to si nechat tuto myšlenku rozležet v hlavě, nehledě na to, že jsem se snažila být otevřená ještě dalším podnětům, které by mě mohly nasměrovat k ostatním jiným tématům. Nicméně, nic mě nakonec neoslovilo natolik a v roce 2021 jsem se plně rozhodla ponořit se do výzkumu hasičů v Jindřichově Hradci.

Tím se cesta k tématu proměnila v cestu tématu, kterou se snažím popsat a přiblížit v této diplomové práci, jež vznikla na základě všech výše zmíněných událostí a souher.

1.2 Výzkumné otázky a problémy

Po několika konzultacích s mým vedoucím diplomové práce jsem se rozhodla svůj výzkum u hasičů zaměřit hlavně na jejich vztah a vnímání stále častěji se měnící povahy živlů, které jsou hlavní částí jejich pracovní náplně. Extrémní projevy počasí¹ se pomalu začínají častěji opakovat a nabírat na své intenzitě. Oheň, voda, vzduch a v některých případech i země se kvůli kumulující se klimatické změně častěji vychylují ze svých obvyklých projevů a mým hlavním zájmem bylo popsat a interpretovat hasičskou zkušenost s nimi. „Změna klimatu však zásadně ovlivňuje počasí už po celá desetiletí a vědci o této souvislosti dnes už konečně začínají mluvit více. V posledních letech byly vyvinuty metody, které umožňují zjistit vazbu extrémní události ke klimatické změně a vypočítat, o kolik

¹ Vysvětlení rozdílu mezi pojmy počasí a klima (podnebí): „Pocasí a klima popisují tu stejnou věc – stav atmosféry – ale každý v jiném časovém měřítku. Pčasí je to, co člověk zažívá, když vyjde v daný den ven. Jinými slovy, je to stav atmosféry na určitém místě v krátkodobém horizontu. Klima (podnebí) je průměrný vývoj počasí v dané lokalitě za delší časové období, obvykle za 30 a více let.“ (NOAA.GOV, 2016)

v důsledku globálního oteplování stoupla či klesla pravděpodobnost výskytu či intenzita této události“ (CLARKE, OTTO, 2022). Jak je zřejmé z této citace, většinou se ke klimatické změně vyjadřují vědci, případně politici, ale hasičská zkušenost ve veřejném prostoru moc nezaznívá.

V sociokulturním prostoru navíc začínají zaznívat myšlenky, že je pro celkové přijetí globální klimatické krize širokou veřejností důležité předkládat také zkušenosti, pocity a vnímání určitých skupin lidí. Většina výzkumů týkající se klimatické krize se totiž zabývají spíše přírodovědeckými problémy a předkládá veřejnosti hlavně čísla, statistiky a budoucí trendy.

...značná část veřejnosti není přesvědčena o reálnosti změny klimatu a menšina věří, že se jedná o záměrné spiknutí. Mezinárodní politická opatření jsou navíc při řešení hrozby změny klimatu a posilování odolnosti společnosti vůči jejím možným současným i budoucím dopadům do značné míry neúčinná. V současné době je také jasné, že projekty zmírňování změny klimatu a přizpůsobování se jí nebudou pravděpodobně úspěšné bez důkladného porozumění společnosti, ve které mají být realizovány. Přírodovědci se s těmito otázkami nemohou vypořádat sami. Domníváme se, že antropologové mají obzvláště dobré předpoklady k tomu, aby přispěli k pochopení těchto výzev a reagovali na ně.

BARNES et al., 2013, s. 541

Z těchto důvodů jsem za pomoci antropologie navrhla dvě hlavní výzkumné otázky, jenž se ptají právě na zkušenosti hasičů:

- 1) Jak se mění dovednost v krocení přírodních živlů (oheň, voda, země, vzduch) optikou hasičů v antropogenní klimatické krizi?
- 2) Mění se při tom i rozumění přírodním živlům optikou hasičů v klimatické krizi?

Během předvýzkumu jsem zjistila, že pro kvalitnější pochopení světa/života hasičů je třeba se zaměřit na jejich každodennost, a proto jsem se rozhodla o doplnění ještě jedné obecnější podotázky:

- 3) Jaký je každodenní život hasičů na hasičské stanici (v Jindřichově Hradci)?

1.3 Výzkumná strategie a techniky sběru dat

Výzkum této práce byl veden v duchu sociální a kulturní antropologie, jedná se tedy o kvalitativní výzkum, konkrétně o etnografii. Podstatu kvalitativních výzkumů hezky vysvětluje Novotná v knize o metodologii:

Kvalitativní výzkum se snaží porozumět světu a toto porozumění zprostředkovat, většinou, byť ne výhradně, prostřednictvím textu. Takové porozumění má řadu rovin: chceme rozumět jednání aktérů i sociálním strukturám, v nichž se dané jednání uskutečňuje. Studujeme, co lidé dělají, jak o tom hovoří, jak tomu rozumějí, jak to prožívají. Jak jsou významy i praxe ovlivňovány prostředím, lidským (sociálním) i ne-lidským (příroda živá i neživá, lidské výtvořiny) a naopak, jak toto prostředí zpětně ovlivňuje, vytvářejí.

NOVOTNÁ, ŠPAČEK, ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, 2019, s. 260

Václav Soukup ve své knize o antropologii říká, že: „Etnografie představuje empirickou fázi antropologických výzkumů kultury a plní úkoly spojené se sběrem, popisem a analýzou dat prostřednictvím terénního výzkumu určité kultury“ (SOUKUP, 2011, s. 122). Dále dodává, že: „Základní metodou kulturní antropologie je terénní výzkum založený na pobytu mezi příslušníky studované společnosti“ (SOUKUP, 2011, s. 138).

Techniky sběru dat jsem zvolila podle povahy etnografického výzkumu. Zúčastněnému pozorování jsem věnovala nejvíce času a největší výpovědní hodnotu v mé práci. Následovalo několik polostrukturovaných rozhovorů, které mi měli sloužit k hlubšímu vhledu do vnímání hasičství jednotlivých informátorů. Dále jsem přidala ještě jednu techniku sběru dat – analýzu dokumentů², která byla důležitá pro zodpovězení mých výzkumných otázek a také k dodržení metodologické triangulace, ve které: „...jsou kombinovány různé techniky tvorby dat, jako třeba polostrukturované rozhovory s analýzou dokumentů či pozorování“ (NOVOTNÁ, ŠPAČEK, ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, 2019, s. 285).

Zúčastněné pozorování jsem započala 11. června 2022 na Slavnostech 50 let od vzniku profesionálních a 150 let od vzniku dobrovolných hasičů v Jindřichově Hradci. Poprvé³ jsem se šla podívat na hasičskou stanici v létě 2022, kdy jsem se šla domluvit s velitelem stanice

² Časopis 112 – Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva

³ Poprvé v rámci terénního výzkumu, jinak do hasičské stanice v Jindřichově Hradci chodím od mala navštěvovat otce v práci.

Michalem Hejdou na mém docházení na stanici, pravidlech, které budu dodržovat a poradit se ohledně mého tématu. Od té doby jsem docházela do stanice s delšími i kratšími pauzami až do konce léta roku 2023. Ve svých terénních poznámkách jsem tedy pokryla celý roční koloběh na stanici. Poznámky v mém terénním deníku jsem si zaznamenávala během pozorování zkratkovitě do poznámek na telefon a po příchodu domů jsem v celých větách přepisovala do počítače. Věděla jsem, že terénní poznámky je nutné si zapisovat, co nejdříve můžeme, stejně jako píše Julian Murchison ve své knize *Enthnography Essentials* (2010): „Při sběru etnografických dat a pořizování poznámek jsou zásadní přímé zkušenosti a pozorování. Pozdější vzpomínky mohou být zajímavým zdrojem informací a předmětem analýzy, ale nenahradí poznámky vzniklé bezprostřední přítomností v daném okamžiku. Lidská paměť je ošemetný a komplikovaný fenomén a může záznam zbytečně komplikovat.“

Rozhovory jsem prováděla z velké části neformální, které mám popsané v rámci terénních poznámek. Formální polostrukturované rozhovory jsem vedla se čtyřmi „mokrými“ hasiči a čtyřmi „suchými“:

„Mokrý“ a „suchý“ hasič je označení samotných pracovníků na stanici, kteří tak rozlišují ty hasiče, kteří chodí do práce na směny a jezdí k zásahům (mokrý = kontakt s vodou, zašpiní se). Zatímco suchý hasiči jsou ti, kteří mají osmihodinovou pracovní dobu od pondělí do pátku a pracují převážně v kancelářích (suchý = nepřijde do kontaktu s vodou, většinou se v práci nezašpiní).

Terénní deník – srpen 2022

Měla jsem předem připravené otázky, které byli rozdělené do několika témat (např. obecné, vztah k živlům, změny v pracovním životě, žité zkušenosti a konkrétní zásahy – viz příloha č. 2). Rozhovory jsem nahrávala na diktafon a poté přepisovala do počítače doslovnou transkripcí, abych zachovala případné pojmy vlastní hasičskému prostředí. Rozhovory většinou trvaly 1-1,5 hodiny.

K analýze dat, jak z terénního deníku, tak z rozhovorů jsem využila software Atlas.ti, kde jsem si vytvořila kódy dle mnou sledovaných témat a rozčlenila jsem na jednotlivé kódy všechny má data. „Kódování lze provádět induktivně (vytváret kódy „z dat“) i deduktivně (aplikovat na data kódy vytvořené na základě teorie) oba postupy lze i kombinovat“ (HEŘMANSKÝ, 2019, s. 443). I já jsem své kódy vytvářela pomocí obou variant, převážně

jsem se snažila držet deduktivního kódování, ale pokud se objevilo něco, co se mi v datech opakovalo často, tak jsem pro to vytvořila nový kód a vytvářela kódy i induktivně.

Z kódů jsem si následně vytvořila skupiny, které spolu souvisí a z nich jsem si pak generovala hlavní kapitoly mé diplomové práce. Data jsem následně podepřela odbornou literaturou, kterou jsem si studovala před zahájením výzkumu, během výzkumu a následně i po ukončení výzkumu. Vybrané koncepty a teorie mi pomohly k interpretaci dat, díky čemuž jsem mohla dojít k hlavním závěrům a myšlenkám. Snažila jsem se, co nejvíce přiblížit život na hasičské stanici, a hlavně nalézt odpovědi na své výzkumné otázky. „Identifikace vztahů mezi kódy a jejich ukotvení v kontextu nám umožňuje provést rozbor identifikovaných jevů, a tím objevit společné znaky, rozdíly, vzorce a struktury, na nichž můžeme založit následnou interpretaci“ (ibid).

1. 4 Etnografie místa a prostředí výzkumu

Můj etnografický výzkum se zaměřuje na místo, kterým je hasičská stanice v Jindřichově Hradci spadající pod Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje a samozřejmě na lidi, kteří se na tomto místě zdržují, tedy na profesionální hasiče. Konkrétně se jednalo o jednu hasičskou směnu (na hasičské stanici se střídají tři: A, B a C) – směnu A, do které chodil můj otec, který se stal mým gatekeeper-em⁴ a ostatní hasiči z této směny byli ve větší či menší míře mými informátory. Tento výzkumný vzorek jsem si vybrala kvůli tomu, že jsem měla usnadněný přístup na hasičskou stanici, než kdyby se snažil nahlídnout do hasičského života někdo zcela cizí. Přestože některé činnosti, a hlavně výjezdy k zásahům mi nebyly z bezpečnostního hlediska dovoleny, tak i přesto jsem se díky svému otci dostala na stanici, kde jsem mohla s hasiči trávit čas a dělat s nimi jejich obvyklé činnosti v jejich pracovním prostředí.

Svojí pozici při vstupu do terénu skrze otce a mezi lidi, kteří mě někteří znají od malička, reflektuji spíše jako výhodnou. Nicméně bych se stále označila jako outsider, přestože jsem chodila na návštěvy do práce za otcem a vyprávěl mi některé pracovní zážitky, stále jsem o této práci věděla velmi málo a nikdy jsem s hasiči nezažila jejich běžný pracovní den. Jsem si téměř jistá, že jsem u těchto lidí získala důvěru hned, co jsem se mezi ně dostala, a tím jsem svůj výzkum velmi urychlila. Při jedné z prvních konzultací mi můj vedoucí práce řekl, že jsem tím přeskočila skoro tři měsíce výzkumu, kdy se výzkumník seznamuje

⁴ Gatekeeper = dvěřník, označení pro člověka, který vás dostane/přivede do určité skupiny a umožní vám zahájit terénní výzkum. (HEŘMANSKÝ, 2019, s. 359)

s informátory a prostředím, a hlavně si získává jejich důvěru a navazuje bližší vztah. Navíc mi celková atmosféra na stanici nepřišla napjatá a měla jsem pocit, že mě hasiči nevnímají jako cizího člověka, který s nimi snídá či obědvá, což je pro etnografický výzkum zásadní.

Jen těžko totiž můžeme předpokládat, že by někdo úplně cizímu člověku hned umožnil plně participovat na svém životě. Proto je třeba postupně budovat vzájemnou důvěru, aby se aktéři v terénu cítili ze strany výzkumníka bezpečně, resp. necítili se výzkumem ohroženi, a vpustili výzkumníka do svých životů. To je většinou dlouhodobý proces a také jeden z důvodů, proč výzkum založený na zúčastněném pozorování většinou trvá v řádu měsíců spíše než týdnů, nebo dokonce dnů.

HEŘMANSKÝ, 2019, s. 361

Vzhledem k tomu, že mě můj otec od začátku zapojoval i do aktivit, které hasiči během dne na stanici dělají, i takový způsobem, že mi půjčil jeho oblečení, abych se nezašpinila např. při mytí aut, tak jsem se dokonce i já začala hodně rychle cítit jako jedna z nich. Soustředit se na danou aktivitu, která pro mě byla nová a zároveň se snažit udržovat v hlavě myšlenky a vjemy, jež si potřebuji později zaznamenat, pro mě ze začátku nebylo úplně jednoduché, přesto si myslím, že to pro můj výzkum bylo přínosnější, než jen stát opodál.

Obrázek 1. – Mytí hasičských aut (archiv autorky, 8. 10. 2022)

Do svého výzkumu jsem se nakonec rozhodla zahrnout jen jednu skupinu hasičů a nechodit mezi ostatní z dalších směn. Hlavním důvodem byla hlavně kontinuita a postup ve výzkumu, kdy jsem se s těmito hasiči každou směnu naučila něco nového a věděli, co mi minule ukazovali a co mi případně ještě nevysvětlili atp. Navázat vztah a setkávat se po celý rok jen s určitou skupinou lidí z celé hasičské stanice mi přišlo lépe uchopitelné v mém výzkumu.

Co se týče rozhovorů, tak jsem si vybrala dva mokré hasiče s více než třicetiletou praxí a dva mokré hasiče, kteří u hasičů pracují teprve rok, abych mohla porovnat názory na práci, důležitost praxe a zkušeností atp. Další rozhovory jsem vedla s hasiči suchými, dva kratší

s časovým rozestupem s velitelem stanice a další dva rozhovory se třemi vyšetřovateli (člověk, který jezdí po uhašení požáru vyšetřovat jeho příčinu), jedním hlavním s letitou praxí a dvěma vyšetřovatelkami. Rozhovory jsem si nahrávala do diktafonu s tím, že jsem se na začátku vždy zeptala na souhlas s nahráváním a použitím dat do mé diplomové práce⁵.

Z etického hlediska jsem promýšlela anonymizaci, která po mně ze strany informátorů nebyla vyžadována, a tudíž jsem usoudila, že není potřebná. S daty jsem pracovala takovým způsobem, abych nepoškodila nebo nerozvrátila vztahy mezi kolegy, s vědomím toho, že u hasičů je důvěra mezi nimi a spolehnutí se na sebe navzájem jeden z nejdůležitějších aspektů jejich práce. Navíc jsem svou práci před odevzdáním poskytla k přečtení svému otci (jednomu z klíčových informátorů) a vedoucímu hasičské stanice, abych se vyhnula případnému úniku citlivých informací.

⁵ Písemný informovaný souhlas nebyl ze strany informátorů požadován, tak jsem se rozhodla omezit informované souhlasy pouze na ústní formu.

2 Hasiči, živly a klimatická změna

No co, že sněží, může sněžit, že jo, ale zima je. To, že občas by zasněžilo nebo něco to se stává, ale furt máme takový nejistý počasí, jo. V zimě není zima, že jo, v létě není léto, nebo je sucho, nebo furt prší atd. To dřív takhle nebylo, dřív to počasí bylo takový ustálenější no.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Když si položíme otázku: „Co vlastně dělají hasiči?“ většině z nás vyvstane na myslí obrázek hasičů, kteří hasí nějaký požár. Oheň je pro ně ale jen jeden z živlů, kterému se musí umět postavit. Dynamika ohně, vody, vzduchu a země se projevuje hlavně prostřednictvím počasí, tím pádem pro hasiče je chování počasí ta nejdůležitější „věc“, která určuje jejich celkovou pracovní náplň. Ovšem během mého výzkumu se pomalu dostávalo na povrch, že se tato dynamika čím dál tím více mění a je obtížnější dopředu předpovídat, co se bude dít. Tato diplomová práce se zabývá rozplétáním těchto změn a pocitů v činnosti hasičů. Postupně se budu snažit dojít k jádru toho, co pro hasiče vlastně znamená změna klimatu při jejich práci. V textu krok po kroku dojdeme k faktu, že předvídatelnost počasí, na kterou se dříve mohli spolehnout, se postupně mění a dochází k extrémním výkyvům chování přírodních živlů, a tím zažívají nové zkušenosti se zásahy, jež neměli za jejich letité praxe obdoby. Na úvod se podíváme skrze teorii na některé klíčové pojmy a zároveň je zasadíme do kontextu této práce.

2.1 Soužití hasičů s živly

Když si člověk představí hasiče, většinou vidí odvážného člověka, který drží proudnici, z které stříká proud vody, aby tím zkrotil hrozivý živel ohně. Někdy se může přidat ještě další živel, vítr, který podporuje intenzitu a rozšíření požáru nepředvídatelným způsobem a země může pomoci při rozšiřování ohně skrze její útroby. Všechny čtyři živly nás mohou ohrožovat i pomáhat, všechny můžou fungovat spolu i proti sobě. Hasiči jsou lidé, kteří s nimi musí umět zacházet, porozumět jim a předvídat, aby ochránili sebe i ostatní. Bezpečnost je pro ně na prvním místě, ale zároveň se každým dnem dobrovolně dostávají do nepředvídatelných nebezpečných situací. Jak to, že nemají strach a každým dnem dobrovolně čelí takovému stresu a možnému nebezpečí?

Touto myšlenkou se zabývá článek Matthew Desmonda *Making Firefighters Deployable* z roku 2011, kde se snaží analyzovat, jak Lesní služba Spojených států motivuje své hasiče k tomu, aby se účastnili a dělali činnosti, které ohrožují jejich životy. Jeho vysvětlení je skrze vytvoření si specifické dispozice k riskování, která jim umožňuje nahlížet na hašení jako na činnost bez nebezpečí. Instituce Lesní služby vytvoření této dispozice podporuje tím, že každého nově přijatého hasiče dva dny školí a vštěpuje mu do hlavy „Ten and Eighteen“ (deset pravidel a osmnáct nebezpečných situací): „Hasiči se učí ctít rozkazy jako pravidla, která nikdy nesmí porušit, a interpretovat Osmnáct situací jako nebezpečné okolnosti, ke kterým by měli vždy přistupovat s extrémní opatrností“ (DESMOND, 2011, s. 63). Pokud se budou držet těchto pravidel a hlídat si tyto nebezpečné situace, pak jejich práce není o nic víc nebezpečná než jakákoli jiná.

2. 1. 1 Vztah hasič – oheň

Při čtení článku zmíněného výše mě napadla jedna myšlenka: „Jak vlastně hasiči vnímají oheň, jaký k němu mají vztah a postoj? Bojí se ho nebo je to vlastně jejich „mimo-lidský kolega“ při práci?“

Než se pustím do rozebírání tohoto vztahu, ráda bych se ještě pokusila vyložit, jak zamýšlím spojení „mimo-lidský kolega“. Jedná se o směr antropologie, který se snaží nezkoumat vztahy mezi věcmi jen směrem k člověku, tím způsobem, že by člověk byl jediným hybatelem a aktérem dějin. Vícedruhovná antropologie stojí na předpokladu, že mimo-lidské elementy nejsou na světě jen symbolem, prvkem v krajině či potravou, tedy pasivním objektem, a tak jak mi působíme na ně, oni mohou působit na nás a na sebe navzájem (ABRAM, 1997). Tento směr rozvinulo několik škol a vědců, kteří přišli se svými zajímavými koncepty, například Jane Bennett, která hovoří o thing-power – sílu-věcí, jež nejsou jen moderní komodity k užívání, ale mají svou kapacitu jednat (BENNETT, 2010).

Ráda bych tento koncept ještě obohatila o myšlenky z článku *Deconstructing the anthropocentrism versus ecocentrism binary through Māori oral fire traditions* (BERNING, NORTH, STEVENS AND CLARKE, 2023), kde je hlavní myšlenkou rozbití binarismu mezi slovy antropocentrismus a ekocentrismus a na příkladu pojetí ohně Maorskou kulturou se chce text podívat na svět bez protikladů a binarit. V kultuře Maorů byl oheň darem od bohů a je součástí „více-než-lidského“ světa:

Hodnota ohně je v tomto příběhu založena na personifikaci světa, který je více než lidský. Nebe a země jsou rodiči lidí; slunce, oheň, lesy a ptáci jsou dětmi, sourozenci, strýci a tetami,

předky. Jiní autoři, například Roberts (2013), zkoumali whakapapu kūmara (sladké brambory) nebo Tuatara (ještěrka). Lidé nejsou jen součástí prostředí, ale pocházejí z něj. Z tohoto pohledu jsou prvky životního prostředí, jako je oheň, řeky nebo půda, personifikovány stejně jako lidé a všechny jsou vnímány jako jeden celek.

BERNING, NORTH, STEVENS AND CLARKE, 2023, s. 9

Autoři článku poukazují na přístup Maorů ke světu spíše kin-centricky, tedy na přístup založený na vztazích mezi vším tzn., že vše je součást: „...rozšířené ekologické rodiny, která sdílí předky a původ...Rody a příbuzní zahrnují i více-než-lidský svět (například oheň), protože díky takovému vzájemnému vztahu jsou oba, oheň i lidé, zodpovědní za vzájemné přežití“ (BERNING, NORTH, STEVENS AND CLARKE, 2023, s. 10).

Interpretovat vztah hasičů k ohni má mnoho úskalí, většinou záleží na zkušenostech, na to, co už s ním kdo prožil a každý hasič má preference trochu jinde. Pokusím se tedy předložit pár ukázek toho, jak spolu mohou hasiči a oheň interagovat, čím pro ně může být.

Mě třeba překvapilo, když jsem byl na tý Radouňce, tak to tam hulilo z těch oken, jsme tam byli vlastně první a někdo mi řekl, ať tam vlezu prostě dovnitř, a tak jsem otevřel, vlezu tam a máš místnost, tak si říkáš, že můžeš čekat židle, stůl, něco. Tak jsem tam vlezl a jak máš takhle okno a dolů třeba metr, tak jsem tam dal nohu a tam byla jako rovina, ne, tak jsem si říkal: „tyjo co to je?“ ted' tam kouř všude, jsem tam nic neviděl. Tak jsem tam vlezl, ted' jsem nemohl udělat krok, tam všude nějaký bordel, říkám: „ty kráso“, ted' nic jsem neviděl, jsem to jako zkoušel a kouknu a najednou oranžovej plamen tam vpravo, tak říkám: „tyjo tak to není vůbec dobrý“, tak jsem musel vylézt ven a museli jsme to udělat nějak jako jinak no. Tak to mě trochu překvapilo, že fakt jako si řekneš, že to kouří, ale tam prostě nevidíš nic a pak najednou jsem viděl tenhle plamen, no tak to poznáš no a hrálo to samozřejmě, tak to mě jako překvapilo, no.

Rozhovor Luboš K. – březen 2023

Kolega jeden ten třeba hasil a najednou mu došla voda a říká: „Ty bláho, pusťte mi vodu.“, a strojař mu vysílačkou říká: „Vždyť jí máš puštěnou.“ No a on se ohlídl a koukal a ono mu to hořelo za zadkem, měl uhořelou hadici, jo, tak pak jako se snažil nějak utíct, naštěstí nějak tím ohněm proběhnul, ale měl třeba popálenou tvář, že jako červený fleky atak. Takže jako nějaký zkušenosti, tam sem třeba taky byl jako na tom rašeliništi, takže

samozřejmě víme, že tam jsou ztížené podmínky. Je tam prach, zkrátka těžko se dýchá, protože díky tomu hoření, tak je tam víc těch kouřových zplodin, je tam vyšší koncentrace jedovatých plynů. Díky vlastně kouři, tak je tam jakoby míň světla, ono se to nezdá, ale není třeba úplně čistě jasno, je to tam třeba do růžova. Nevím, jestli jsi zažila, asi si zažila třeba zatmění slunce měsícem, jo, to je takový do růžova, do šeda. Takže i něco takovýho může tady nastat, když je to hodně zakouřený. Ztráta orientace tam nastává, takže tam člověk se musí hlídat navzájem, stát u hadice a pak po hadici dojde ke stroji.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Z mého pozorování vyplývá, že největším problémem u ohně je jeho nepředvídatelnost. Plamen se může objevit kdykoliv, kdekoliv, ať už hoří nějaký objekt nebo les. Je těžké předvídat, kde se může objevit plamen, vycítit ohnisko v zemi, a ještě s omezeným viděním kvůli kouři, přes který hrozí ztráta orientace. Ve většině případů, přestože zkušenosti dodávají více odvahy a porozumění ohni, mi hasiči řekli, že každý požár je jiný a vlastně nikdy nevíš přesně, co se může stát.

...a to byl jeden požární úsek v podstatě celá ta jedna stavba byl jeden požární úsek, a to bylo úplně šílený. My jsme rozebrali střechu a zjistili jsme, že už to i pod náma podlezlo zase jakoby tou vestavbou podkrovní, tak jsme to rozebrali zase o kus dál, ale ono už to bylo zase dál...

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Hodně hasičů mi během výzkumů opakovalo heslo: „Oheň je dobrý sluha, ale špatný pán.“ A ti, kteří to přímo takto neřekli, tak mi to tak alespoň podobně popsali. Tedy jejich vztah k ohni je založený na tom, že pokud ho máš doma, pokud je pod kontrolou a slouží ti třeba k opečení si špekáčků atp., tak ho mají vlastně rádi. Ovšem ve chvíli, kdy převezme velení a stane se mocnějším, nekontrolovatelným a hasiči ho musí, co nejdříve zkrotit, takový oheň se jim „samozřejmě“ nelíbí.

... Vydává teplo, světlo, to je hezký, ale jak se říká, že oheň je dobrý sluha, ale špatný pán, takže na základě tohohle si myslím, že každé hasič tady je rozumný člověk, tak si hlídá, aby ten oheň nad ním nezískával nějakou převahu. Ať je to v normálním životě nebo při hašení těch požárů, tak tam si samozřejmě člověk musí dávat velké pozor, protože jakýsi řecku odpadní produkty toho ohně bývá dým, kouř, vysoká teplota a našťěstí proti tomuhle

jsme chráněni osobními ochrannými prostředky, což prostě jsou zásahový obleky, rukavice, přilba, dýchací přístroje s maskou.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Víš, jak se to říká: „Oheň je dobrý sluha, ale špatný pán“. Takže v tu chvíli, kdy ten oheň je pro tebe prospěšnej, kdy si topíš v kamnech, hřeje tě, když si na něm připravuješ jídlo třeba nebo tak, tak ten oheň má člověk rád. Ale v případě, že někde vznikne a ničí nějaký hodnoty, tak v tom případě my jsme tu proto, abychom ten oheň lokalizovali a likvidovali. Takže já osobně mám oheň rád, protože rád sedím u ohýnku, rád pozoruju, když mi hoří v kamnech, ale aby to nevypadalo, že jsem nějaký jako pyroman, a že proto jsem šel k hasičům, abych jako ten oheň mohl sledovat a nehasit. Ale v tom případě, kdy opravdu je to hoření nežádoucí, kdy to ničí nějaký hodnoty, ohrožuje to nějaký životy nebo nějaký provoz, systém, tak v tu chvíli je ten oheň nežádoucí a je třeba ho uhasit.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Optikou kin-centrického vnímání bychom mohli interpretovat i vztah hasič – oheň, kdy jsou si vzájemně zodpovědní za přežití obou. Hasiči mají oheň rádi, nechtějí, aby na světě nebyl, jen ho snaží držet pod kontrolou, v případě, že začne ubližovat. Stejně tak oheň umí ohrožovat i být nápomocný, jejich vztah ve více-než-lidském pojetí je vzájemně vyvážený.

2. 1. 2 Vztah hasič – voda, vzduch a země

A jaké pocity přináší hasičům ostatní tři přírodní živly? Se všemi se potýkají při zásahu v dobrém i špatném světle, záleží na problému, který nastane. Někdy bojují proti všem čtyřem dohromady (viz kapitola 4. 3. 1 Hřensko), někdy je používají jako pomoc. Nyní uvádím pár příkladů setkání jindřichohradeckých hasičů s těmito ostatními živly.

U vody by většina lidí logicky předpokládala, že v případě hasičů, to pro ně bude důležitý element, který jim pomáhá uhasit požár, ale jejich postoje vůči ní se zdají být jiné:

K vodě? Já, i když k tej vodě bych měl mít taky nějaký kladnej vztah, tak já říkám, že radši budu sto metrů nad zemí, jak deset metrů pod vodou. Jo, protože voda mi úplně nedělá dobře, když bych měl někde plavat v moři, tak nevím, jakým způsobem bych se s tím vyrovnal, aby pode mnou byl třeba kilometr vody, když nevidím na dno, nebo něco takovýho, tak jsem

z toho trošku nervózní. Ale jinak samozřejmě voda k životu hasiče patří, že jo, je to jeho první pomocník při zdolávání požárů, no.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

VK: Já vodu jako úplně moc nemusím, takže já třeba ani v létě se nekoupu, takže je to takový...to už musí bejt, abych tam vlezl. Takže radši mám asi ten oheň.

LK: Jo, asi jo no.

KH: Jo? I když to hasíte tou vodou? (smích)

LK: No pak v zimě jsem hasil v domě a všechno na mě teklo, jsem byl celej mokrej, mě už byla zima, tak to jsem si říkal, to je strašný ty jo.

KH: Hasiš oheň a je ti zima, vid'?

LK: No.

VK: Ty zásahy na vodě taky v zimě, to je taky...

LK: Zásahy na vodě, většinou je voda studená, a to je nepříjemný, no.

KH: No a nějaký povodně jste zažili?

LK a VK: Ne, ne.

KH: To musí bejt taky strašný, když to zateče těm lidem...

VK: Já mám jenom s dobrákama. Jsme byli v obci tady čerpat vodu, když potom zapršelo hodně, tak byly vytopený baráky, a to je vlastně dost podobný.

LK: Teď jsem to chtěl říct, to je, jak když všechno shoří.

KH: A zase tohle je akorát podmáčený zespoda, to je možná ještě horší.

LK: No přesně tak, máš bláto, různý věci to ještě nese s sebou, stromy nějaký...

VK: No, radši oheň.

Rozhovor Luboš K. a Vojta K. – březen 2023

Ve finále má vlastně voda stejné ničivé účinky na stavbách jako oheň. Ten se sice uhasí, ale všechny věci jsou na zničené, protože jsou promočené. V případě povodní je voda hlavní nepřítel a má děsivé dopady. Okres Jindřichova Hradce není v záplavovém úseku, přesto se hasiči do kontaktu s povodněmi dostali v případě celorepublikových záplav. Z rozhovoru s Pepou L. jsem se dozvěděla, že v roce 1997 byli pomáhat při záplavách v Ostravě, následně v roce 2002 v srpnu, kdy došlo k rozvodnění Lužnice a také v pozdějších letech v okrese Jindřichova Hradce (Rozhovor Pepa L. – duben 2023). Nicméně jejich četnost a vyšší dynamičnost se také postupně projevuje:

Povodně jsou nejčastěji hlášenou katastrofou spojenou s extrémním počasím (ačkoli to nutně neznamená, že nastávají nejčastěji – jiné extrémní události, např. vlny veder, nejsou totiž vždy hlášeny, zejména z jižní polokoule). Existují různé druhy povodní: přívalové, pobřežní, na vodních tocích, podzemní a jiné. Kromě pobřežních povodní (v důsledku vzduší způsobeného bouří, angl. storm surge) jsou všechny typy do určité míry způsobeny přívalovými dešti a v těch hraje změna klimatu významnou roli.

CLARKE, OTTO, 2022

Při hašení je to ale samozřejmě nejdůležitější a také nejlevnější hasičský nástroj: „Voda se používá jako hasivo, no vlastně nejčastěji, protože je nejlacinější a je jí největší dostatek“ (Rozhovor Míra H. – březen 2023). Zároveň pro hasiče představuje také formu ochrany před žářem z ohně: „Jsou dneska ty proudnice tak zkombinovaný, že i současně můžeme hasit a zároveň nám to dělá i jakousi ochranu tepelnou, aby ten požár, ty žhavý plameny, aby nás neohrožovaly tou vysokou teplotou“ (Rozhovor Pepa L. – duben 2023).

A ne vždy se voda používá jen v kapalně podobě:

KH: Ted' mě napadlo, jestli se může třeba hasit i sněhem?

VK: Taky.

LK: Pomocné hasivo.

VK: Jo, pomocné hasivo, když je málo vody.

LK: Ale házej to tam lopatou vid'.

VK: No, když tam hodíš lopatu, tak se nic nestane.

Rozhovor Luboš K. a Vojta K. – březen 2023

Kombinace větru a ohně dokáže hasiče taky pěkně potrápít, jelikož se nedá přesně určit z jaké strany do ohně foukne a ten se povětšinou na otevřených prostranstvích hodně rychle rozšíří.

Jako byl to třeba požár skladáku, kde byl uskladněnej len, tam to byl velikej oheň a když se nám otočil vítr, tak nám dokonce, než jsme stačili popojet s autem, tak se nám už roztýkaly kryty světel zadních na autě...to jsou takový věci jako to jsou ty ohně na polích, kde je ještě vzrostlý obilí a tam vmžiku, když se otočí vítr, tak jsme měli problém odsad' s cisternou uject, aby nám to nepřeběhlo přes auto.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Vítr dokáže být zákeřný také při výškových pracích.

To se nám teda stalo akorát při výcviku v Českých Budějovicích, tak jsme teda lezli na komín, tam je teplárna Vrát, je to asi 160 metrovej komín, takže když jsme tam slaňovali z toho nejvyššího ochozu, tak trošku fouklo a hodilo mě to vlastně až za půlku toho komína. No je to taková sranda no. Jináč z těch vejškovek, taky se tady jednou uvolnilo lešení na Vajgaře, na sídlišti, tak jsem se tam taky trošku houpal, abych to nějakým způsobem zafixoval, zachytil a stáhnul to lešení zase zpátky k budově, no. Těch lezeckých zásahů tady moc není, no. Jako záchrany někde ze skal ty tady v podstatě ani nějakým způsobem nehrozí, protože tady nějaký ty skály nejsou takhle exponované. Většinou u nás jsou skály, že jsou dostupný jakoby ze shora, a dá se vždycky slanit a nemusí se nikde vylezát jako třeba jsou Adršpašský skály nebo skály vápencový v Českým Krasu atd...

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

A také samozřejmě vichřice a tornáda se na území České republiky objevují. Vzpomeňme si na tornádo na Moravě 24. července 2021: „Částí okresů Břeclav a Hodonín se prohnalo historicky nejsilnější tornádo na území České republiky. Jeho rychlost byla určena na 300 km/h a jeho síla odpovídala stupni F4 na Fujitově stupnici.... Zasažené bylo území o šířce 700 m a délce 26,5 km“ (HZSCR.CZ, 2021).

No tak s větrem jo, zažili jsme několik těch větrných smrštů Kiril a různý ty názvy, taky už dneska nevím. A vždycky to byla jakoby velká paseka, protože to jsme měli všechny auta obsazený, všechny na výjezdu, pily všechny v pohotovosti a prostě tam už jsme se ani nevraceli na základnu a vždycky nás někam poslali a na to navazovali další a další události, který jsme jenom hlásili a přejeli jsme tam a tam, řežeme, uvolňujeme cestu, uvolňujeme koleje, odstraňujeme stromy spadlý a barák, takže to bylo několikrát. A poslední dobou je to tak, že když je nějaký velký bouřkový hlášení nebo období, tak je to doprovázený povětšinou i tou vichřicí, takže potom to padá. Tam záleží, kterejma pásmama se to protáhne.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Živel země je na území České republiky nejméně agresivní, jelikož se zde nesetkáváme se zemětřeseními, ale to neznamená, že by se neobjevily nějaké sesuvy půdy či putování ohně skrze zemi (viz kapitola 4. 3. 1 Hřensko).

...můžou bejt nějaký závaly, to se klidně může stát, jo, při výkopových pracích stavebních firem už se taky párkrát stalo, že zkrátka špatně zabezpečili pažení, nějaký výkopy

a zasypalo to třeba někoho. Tam pak dochází k takzvanému crash syndromu, kdy ten zavalený člověk se cítí v uvozovkách celkem dobře, ale ta zemina, tak mu vlastně tlačí na končetiny, na orgány a jak se tam nedostává ta krev, tak mu v podstatě ty tkáně odumírají a tam je problém pak, no.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Oheň zemí prochází, ale také záleží na typu půdy, na které požár vznikne. V případě rašelin není jednoduché ho uhasit:

A s tou zemí nevím, jestli se to dá spojit, ale to byl třeba velký požár rašeliníště na Žofině hutí a tady za Suchdolem a tam vlastně jako by byl to požár, akorát že v tej rašelině to putuje skrytě a vždycky občas to někde vyleze na povrch. A tam se to propadne celý, takže tam vlastně nás z toho celého zásahu, kdy my jsme tam drželi denní a noční směny a pořád se dohašovalo a pořád se hasilo, nás z toho zachránilo až v září, když přišly deště vytrvalejší a ty nám to jako dohasily.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

A v závěru také záleží na porostu, který ze země roste: „...u lesních požárů mohl ovlivnit to šíření i travní porost a různé druhy trávy, které se vyskytly na těch místech vytěžených, půl metrová tráva, která rychle vyroste a usychá. Typ porostu to ovlivní“ (Rozhovor Martin P. (vyšetřovatel) – srpen 2023).

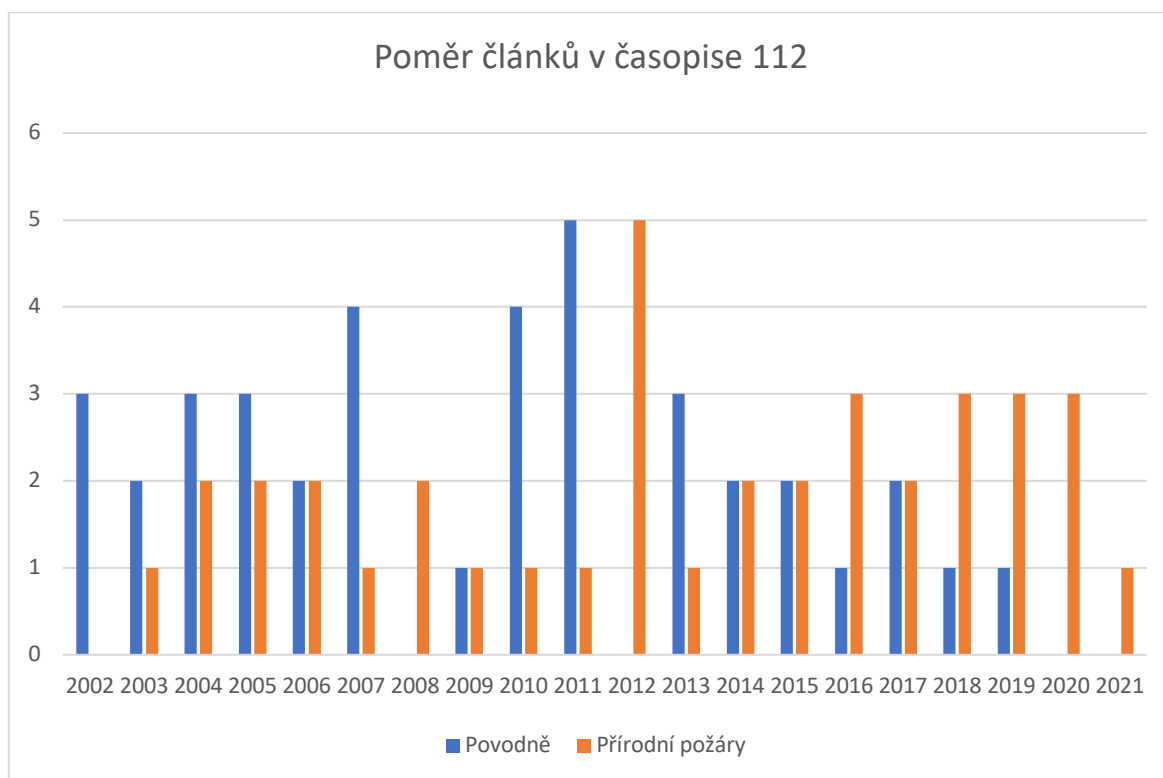
Při mé analýze měsíčníku 112 – odborného časopisu požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva, který je vydávaný Generálním ředitelstvím HZS pod záštitou Ministerstva vnitra, jsem zjistila, že zde během patnácti let převládají články ohledně ničících povodní, zatímco články o velkých požárech se vyskytují jen ojediněle. Živel vody je zde nejdiskutovanější téma, ať už v případě povodních nebo v důsledku sucha, kde se hledá řešení pro získávání hasební vody, když je nedostatek vody pitné.

Mezi nejničivější z přírodních katastrof, které v posledních letech často postihují kromě ostatních zemí světa i Českou republiku, patří povodně. Ať už jde o tzv. bleskové povodně, kdy je vše dílem několika hodin, nebo stav, kdy vodní laguny neopadají i několik týdnů, důsledkem jsou vždy velké škody na majetku, zemědělské půdě a životním prostředí. Nezřídka si živel vybere i daň v podobě lidských životů. Zvládnutí celé

povodňové situace je hlavně dílem odborníků – zabezpečení protipovodňových opatření, správného legislativního nastavení umožňujícího okamžité zásah i uvolnění potřebných finančních prostředků a materiálového vybavení, a v první řadě pak samotný zásah, při němž spolupracují složky integrovaného záchranného systému.

Časopis 112, 2015

Pro bližší představu přikládám mnou vytvořený graf, kde je jasně zřetelná převaha publikovaných článků týkajících se povodní. Samozřejmě, že v každém čísle časopisu 112 je minimálně jeden článek o požáru, ale většinou se jednalo o požáry technické či vzniklé antropogenní příčinou. Do grafu jsem tedy započítávala jen články o požárech, které vznikly v důsledku sucha, tedy o přírodních požárech. Na grafu si také můžeme všimnout, že od roku 2016 se články ohledně povodní pomalu začínají z obsahu časopisu vytrácet. Z toho lze vyvodit snížení výskytu povodní, ale také výskyt nových mimořádných událostí, např. od roku 2020 se velká část obsahu časopisu věnuje pandemické události covidu-19. Co se týče přírodních požárů, od roku 2012 byl celkový počet výskytu článků nejvyšší a od té doby začínají postupně převažovat nad články o povodních. Články o přírodních požárech, zapříčiněné suchem, si od roku 2018 udržují přední pozice, a dokonce v letech 2020 a 2021 nejsou články o povodních ani v jednom čísle časopisu.

Obrázek 2. – Graf: Poměr článků v časopise 112 (vytvořeno autorkou, 12. 6. 2024)

2. 2 Klima

2. 2. 1 Kumulující se antropocén

V roce 2000 přišli vědci Stoermer a Crutzen v článku *The Anthropocene* s názvem pro označení nové epochy, jelikož člověk se stal největší biogeomorfní silou Země (CRUTZEN, STOERMER, 2000, s. 17). Začátkem antropocénu se stal symbolicky vynález parního stroje Jamesem Wattem v roce 1784, čímž započala industriální revoluce, která zapříčinila prudký nárůst oxidu uhličitého v atmosféře a civilizace celkově zásadním způsobem změnila své vývojové trendy (MOLDAN, 2009, s. 15).

Později se ke Crutzenovi přidává ještě John McNeill a Will Steffen, kteří rozpracovali druhou fázi antropocénu, jež nazvali Velké zrychlení a datovali ho do poloviny dvacátého století. K tomu celému v roce 2007 Steffen a spol. napsali, že přibližně polovina celkového nárůstu koncentrace oxidu uhličitého se odehrála za poslední 30 let (NIXON, 2011, s. 12).

Rob Nixon ve své knize *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor* (2011) ukazuje na akcelerujícím se antropocénu koncept pomalého násilí, který je vlastní většině enviromentálních hrozbám na planetě Zemi, které nás v posledních letech ohrožují. Již Ulrich Beck mluví ve své *Rizikové společnosti* (2004) o tom, že ty nejnebezpečnější vytvářející se rizika bývají lidem neviditelná. Z jedné strany je to tím, že jde o změny, které většinou nejsou smysly vnímatelné (např. viditelnost koncentrace plynů v atmosféře, ztenčení ozónové vrstvy, pomalé změny teploty) a zároveň některé tyto změny jsou stále pomalejší, než je lidský život, tudíž pro jednoho člověka těžko zhodnotitelná.

Zpátky k Nixonovy a jeho konceptu pomalého násilí, které je dle něj:

...násilí, k němuž dochází postupně a mimo dohled, násilí opožděné destrukce, které je rozptýleno v čase a prostoru, násilí, které obvykle vůbec není vnímáno jako násilí. Násilí je obvykle chápáno jako událost nebo akce, která je bezprostřední v čase, výbušná a spektakulární v prostoru a je jako výbuch, který je hned viditelný. Domnívám se, že se musíme zabývat jiným druhem násilí, násilím, jehož důsledky se odehrávají v různých časových měřítcích.

NIXON, 2011, s. 2

Nixon se pomocí tohoto konceptu snaží upozornit na to, že ty největší hrozby pro společnost a celou Zemi jsou ty dlouhodobé, lidskému oku nepostřehnutelné změny, které se postupně zrychlují, kumulují a synergují. Bohužel v našem dnešním stále se zrychlujícím světě je obtížné tyto problémy dostat do popředí a donutit společnost k nějakým

preventivním a předčasným činům, které by mohli ovlivnit budoucí generace, jež se stanou obětmi pomalého násilí (NIXON, 2011, s. 3).

V dnešní době jsme ve fázi, kdy ekologické problémy jsou potřeba zviditelňovat, vymyslet jim příběh a nějak dostat do povědomí lidí, aby se začaly provádět kroky, které je mohou zmírnit. Problém je tedy výsledkem nějaké konstrukce ve společnosti, na které se podílí aktivisté, politici, vědci a je velmi důležité, aby se definoval správně, protože podle toho se pak bude zhodnocovat riziko a vytvářet opatření. V tomto procesu jsou důležité tři kroky: 1, Přitáhnout pozornost – shromáždit tvrzení; 2, Získat legitimitu a poté 3, Vyvolat akci a jednání. (BECK, 2004).

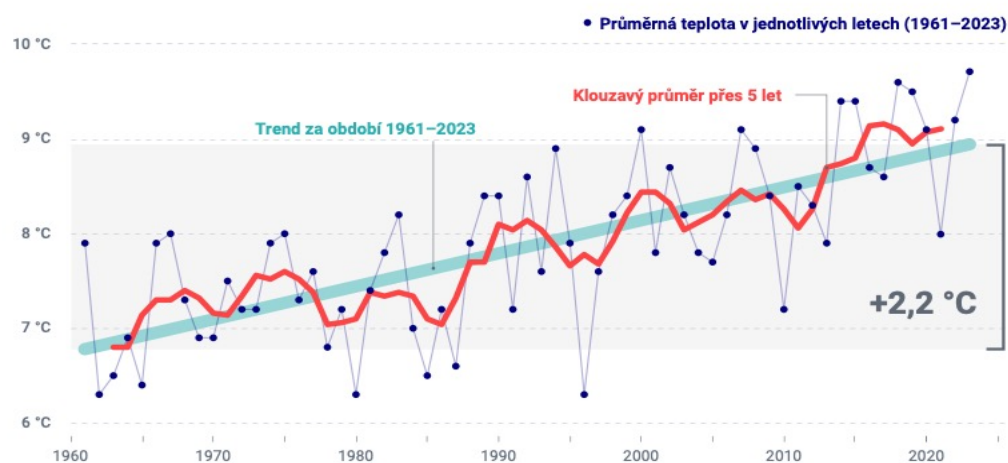
2. 2. 2 Klimatická změna

Globální změna klimatu je jeden z nejzásadnějších ekologických problémů dnešního světa. Po průmyslové revoluci a neustále zvyšující se koncentraci oxidu uhličitého v atmosféře dochází k nárůstu průměrné teploty po celé Zeměkouli, a tím dochází ke stále zásadnějším změnám všech ekosystémů. O těchto změnách průběžně informuje Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPCC), který byl zřízen v roce 1988 pod záštitou OSN-UNEP a Světovou meteorologickou organizací (MOLDAN, 2009, s. 175). V roce 2023 vyšla již šestá hodnotící zpráva, která je rozdělaná do tří částí: A) Současný stav a trendy, B) Dlouhodobá změna klimatu, její rizika a odezvy, C) Odezvy klimatického systému v krátkodobém výhledu. V části A hodnotící zprávy se dozvídáme, že: „Působení člověka, především emise skleníkových plynů, jednoznačně ovlivnily změnu klimatu v letech 2011-2020 a růst globální teploty povrchu o 1,1 °C ve srovnání s lety 1850–1900.“ (IPCC AR6 WGI, 2023, s. 5). To potvrzuje tvrzení Nixona a spol., že nárůst teploty se zrychluje a kumuluje.

České republice se podařilo snížit emise skleníkových plynů o třetinu od roku 1990, ale přesto je stále jednou ze zemí s nejvyšší produkcí skleníkových plynů na obyvatele (MŽP, 2017, s. 8). Ačkoliv se Česká republika nachází v mírném pásmu, dopady klimatické změny se zde také projevují a jsou znatelnější čím dál více. Hlavní projevy změny klimatu jsou následující: 1) Dlouhodobé sucho, 2) Povodně a přívalové povodně, 3) Vydatné srážky, 4) Zvyšování teplot, 5) Extrémně vysoké teploty, 6) Extrémní vítr a 7) Požáry vegetace (MŽP, 2021, s. 26). Celková teplota v České republice se od roku 1961 zvýšila o 2,2 °C.

PRŮMĚRNÁ ROČNÍ TEPLOTA V ČR

Teplota se od roku 1961 zvýšila o 2,2 °C.

VERZE 2024-01-04 LICENCE CC BY 4.0
více info na faktaoklimatu.cz/teplota-cr

zdroj dat: ČHMÚ

Obrázek 3. – Graf průměrné roční teploty v ČR (faktaoklimatu.cz, květen 2024)

Se zvyšováním teploty na našem území přichází také sucho a vlny veder, které prokazatelně zapříčiňují vznik požárů: „Četnost vegetačních požárů se zvyšuje ve všech krajích ČR. Kombinace sucha a vln veder (trvajících déle než 6 dní) je nejčastější příčinou vzniku požárů vegetace, které se vyskytly např. v letech 1992, 2003, 2012 a 2015“ (MOŽNÝ, TRNKA a BRÁZDIL, 2021, s. 698).

Já bych se ráda chtěla podílet na rozšiřování povědomí o problému klimatické změny a pomocí této diplomové práce bych chtěla podat široké veřejnosti pohled hasičů na tento trvalý problém. Ovšem nebudu se zabývat jen pohledem hasičů „suchých“, kteří sedí v kancelářích a většinou jsou to oni, kdo podávají nějaké informace médiím a veřejnosti. Zajímá mě hlavně pohled hlavních aktérů, kteří den, co den jezdí k zásahům a potýkají se s čím dál tím více nepředvídatelnými zásahy, pohled hasičů „mokrých“, jež jsou ti, kteří nás ochraňují a přímo bojují s živly.

Z toho, co bylo dosud řečeno, můžeme učinit závěr, že sama společnost nevnímá klima a klimatické změny jako takové, ale spíše věnuje pozornost varováním expertů a jejich tvrzením, obzvláště v souvislosti s extrémními projevy počasí. Moderní společnost vnímá podnebí v podstatě skrze sociálně vytvořený filtr. Tento filtrovaný obraz skutečného klimatického systému nazýváme „sociální konstrukt klimatu“. Výklad

informací o podnebí je do značné míry určován úsudkem odborníků, od kterých tyto informace pocházejí.

STEHR a STORCH, 2010, s. 106

Na rozdíl od úskalí interpretace vědeckých a teoretických prací ohledně klimatické změny, jsou hasiči odborníci, kteří přesto, že mají také vědecké informace, si interpretaci klimatických změn podírají hlavně svými dlouholetými zkušenostmi.

3 Každodennost na hasičské stanici

V této kapitole bych ráda přiblížila fungování a denní režim jednotek hasičů na hasičské stanici v Jindřichově Hradci. Většina těchto dat vznikla na začátku mého výzkumu, jelikož jsou to první věci, kterých jsem si začala všimnout a poznávat je. Nejdříve pro mě bylo důležité prozkoumat strukturu, pravidla a chování na hasičské stanici, později jsem se začala soustředit na detaily a šla více do hloubky. Ráda bych vás provedla svým výzkumem stejně, jak jsem na něm pracovala, tedy od obecného po jemnější a citlivější poznatky. Představení místa a každodenního dění na hasičárně před samotnou etnografií, která se soustřeďuje na odpovědi mých výzkumných otázek, považuji za důležité pro doplnění celkového obrazu výzkumu. Valná většina z nás hasiče zná jen ze zásahů, když je vidí rychle projíždět v houkajícím autě na červenou, nebo z dálky pozoruje, jak se vypořádávají s nesnadnými problémy a zachraňují lidské životy. Jak to ale na hasičské stanici vypadá, jaké je vnitřní uspořádání, pravidla a každodenní režim? Pojdme se na to podívat, ať se můžeme trochu lépe vžít do hasičského života.

3.1 Hasičská stanice – struktura, technika

Hasičská stanice v Jindřichově Hradci leží pár kilometrů od centra města v blízkosti vlakového a autobusového nádraží. V areálu jsou tři budovy, jedna hlavní a další dvě, které slouží jako garáže/dílny.

Garáže jsou součástí hlavní budovy a zaujímají skoro celé přízemní patro, nad nimi jsou pak ložnice pro hasiče, šatny, umývárny, společenská místnost, kuchyňka, kancelář, posilovna a kuřárna. Další budova je právě garáž, kde se myjí auta a vedle je dílna a nějaké technické místnosti včetně lezecké věže, kde hasiči trénují lezení a zároveň se využívá k sušení hadic. Ještě jsou součástí hasičské stanice garáže naproti hlavní budovy, kde parkují hasiči osobními automobily a jsou tam méně využívané stroje (například traktor), nějaké kontejnery a dřevo.

Terénní deník – říjen 2022

Jak si nelze nevšimnout většinu hasičské stanice tvoří garáže pro vše možné druhy techniky, které k hasičské práci nedomyslitelně patří. V garážích se neskrývají pouze obrovská hasičská auta, ale také čluny, traktor, kontejnery, motorové pily či oblečení a helmy pro hasiče, které používají při zásahu, a tudíž musí být v těsné blízkosti zásahových aut.

V garážích jsem si všimla nové lavice s háčky mezi auty, ptala jsem se, co to mají za novinky a prý, aby neměli poházení výjezdni věci vedle aut, ale dali si je na ty lavice. Zvláštní, že jsem tuhle „vychytávku“ objevila jen mezi dvěma auty, a i tam měli stejně připravené boty, kalhoty a kabát k zásahu vedle auta na zemi (asi síla zvyku?).

Terénní deník – březen 2023

Při výjezdech k zásahu se hraje o vteřiny, a tudíž se domnívám, že na každou, byť malou, změnu právě v garáži, se hasiči adaptují velmi pomalu. V tu chvíli jde jen o to najít své věci, skočit do auta a vyjet. Většinou se i tak doobléknou až po cestě. Proto je jakýkoliv zádrhel, změna, může vytrhnout ze soustředění a zdrží se tím celý tým.

Teď je to, teď ty vozidla jsou stavěny v podstatě tak, že dřív to bylo taky tím způsobem, že jsme naskákali do auta a oblíkali jsme se při cestě k zásahu. Dneska to taky víceméně tak děláme, ale je tam málo místa a správně bysme měli do toho auta nastupovat už oblečení. Ale furt, nebo alespoň velká většina těch hasičů se snaží, podle toho se pozná v podstatě ten hasič srdcem, že se pomalu neoblíká a až bude oblečenej, tak že vlez do auta. Většinou si vezmeme třeba ty kalhoty a vlezem do auta a tam se dooblíkáváme.

Rozhovor Pepa L. - duben 2023

3. 2 Předání směny

Příjezd kolem 6:30 s tatškou na „hasičárnu“, kde se připravují hasiči z předchozí směny na předání s těmi, co mají směnu dnešní den (24hodinová směna – 3 směny: A, B, C). Na každé směně je oficiálně 15 lidí (1 velitel směny + 2 velitelé družstva + 2x6 hasičů (různé specifikace: strojař, chemik...), ale někteří mají dovolené/nemocenskou, školení a kurzy, takže vždy minimálně 11 lidí. Pro každou stanici je stanoveno jinak dle velikosti hasebního obvodu. V JČK je dohromady 20 stanic. Předává se v garáži, kde si nová směna připraví pracovní boty, kalhoty a bundu s helmou (bundu a helmu si při předání nasadí) a přesně v 7:00 se z rozhlasu ozve: „Nástup na předání směn“. Velitelé směny si je slovně předají a stará směna odchází domů, nová si jde zkontrolovat techniku.

Terénní deník – červen 2022

Technika je pro hasiče zásadní a jejich úkolem je mít ji vždy řádně připravenou k jejímu použití, aniž by se dostavily problémy typu, že není nabitá či chybí palivo. Každé ráno při předání směny jsou tyto věci kontrolovány. Auta a vysílačky se kontrolují pokaždé, pak jsou vymezené dny, kdy se kontroluje méně používaná technika, jako třeba pily či čerpadla.

V 7:00 předání směny a převzetí techniky (kontrola aut, vysílaček, světel a motorů). V pátek se navíc dělá kontrola motorových pil (případně doplnění benzínu), čerpadel, přetlakové ventilace – všechno, co se dá zapnout se vyzkouší „na plný plyn“.

Terénní deník – leden 2023

3.3 Udržování dobrého kolektivu

Po předání směny a kontrole techniky se jde do prvního patra v hlavní budově, kde se společně snídá. Hasiči kromě výjimek spolu hromadně snídají, obědvají i večerí, navíc se spolu ještě schází v dílně na dopolední kávu. Toto společné stolování slouží většinou k probírání společných témat, ať už se jedná o rozebírání zásahů, které spolu zažili, nebo předávání úkolů, které velitel směny ráno najde v e-mailové schránce a rozděljuje mezi své kolegy, či zápis na kurzy, společenské akce atd. Snídaně a oběd ve společenské místnosti jsem vnímala spíše více oficiální, v dílně na dopolední kávu byla konverzace mnohem uvolněnější.

Od 7:40 do cca 8:00 probíhala snídaně ve společenské místnosti a rozdělovaly se úkoly na dnešní den. Jelikož o víkendu se uklízelo, tak byla sobota ve znamení mytí aut (oficiálně stanovené jinak, ale dělají to podle starého rozpisu). Vedoucí směny ještě odprezentoval novinky, nebo úkoly, které byly v e-mailu – nabídka výukových kurzů (angličtina, řešení krizových situací atp.) a nabíral lidi na nějaký nedělní fotbalový zápas (společná akce hasičů).

Terénní deník – říjen 2022

U snídaně se rozdávaly nové vyfasované mikiny s logem Hasičského záchranného sboru Jihočeského kraje, který vypadá jako zapalovač (můj první dojem i odpověď hasičů na otázku, co to je), ale prý by to mělo vyobrazovat plameny.

Terénní deník – leden 2023

Společným stravováním na hasičské stanici se zabývá článek *Eating Together at the Firehouse: How Workplace Commensality Relates to the Performance of Firefighters*, ve kterém autoři rozebírají svůj výzkum založený na tom, jakou roli může mít vzájemná interakce při jídle pro výkonnost pracovní skupiny. „Podpoření pozorováním uvnitř hasičských zbrojnic jsme se z rozhovorů dozvěděli, že hasiči po návratu z poplachů (např. při zásahu u požárů) pravidelně tráví čas v jídelně – v susedství kuchyňského vybavení. Spíše než izolovanou součástí pracovišť hasičů, byla jídelna v každé hasičské zbrojnici de facto také obvykle hlavním místem setkávání, kde mohli hasiči sledovat poplachy, vést debriefing po návratu z poplachů, aby pomohli identifikovat zkušenosti, které by mohly být užitečné pro budoucí události, a také sledovat televizi nebo si povídat, zatímco byli "v pohotovosti" pro další potenciální výjezd“ (KNIFFIN, WANSINK, DEVINE, SOBAL, 2015, s. 289).

I při mém terénním výzkumu jsem vyzorovala, že jídlo je pro hasiče důležitá stmelující součást každé směny. Jednou za čas si také dělali speciální hody, jako například, že jeden z hasičů chová zvířata a poskytnul nějaké maso, z kterých si nechali udělat klobásy a celou směnu se pak těšili na sedmnáctou hodinu odpolední, kdy jim tyhle speciality dovezou. Často se také obdarovávali dezerty a pochutinami navzájem, většinou vždy něco někdo donesl k dopolední kávě.

...byl čas na dopolední kávu. Někdo vždycky donese něco dobrého, tentokrát donesl Ondra medovník, takže jsme si ještě všichni dali dort a kromě toho, že si někteří vybírali a radili se ohledně toho, co jim mám přivést k obědu, tak jsem pochytila, že se řešilo, že u nás byl vyhlášený první povodňový stupeň.

Terénní deník – duben 2023

Uchovávaní dobrého kolektivu je při práci hasiče velice zásadní, protože se při zásahu musí jeden na druhého spolehnout. Udržování a prohlubování vztahů na hasičské stanici v době „klidu“ je jedna z nepsaných zásad všech hasičů a jedním ze základních prvků vnímání práce hasiče.

U hasičů je takový pravidlo, že to jednání je takový čistý, přímý, bez nějakých podrazů. Ono by to ani jinak nešlo, když pak vyjedeš někam k zásahu a musíš spoléhat na ty lidi, takže jakoby tohle jde všechno stranou, nějaký rozpory. A jsme jeden tým, jeden kolektiv.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

KH: Co je podle tebe nejdůležitější při práci hasiče?

JL: Bezpečnost. Vždycky bezpečnost, jo, hlídat sebe a hlídat ty okolo sebe. Jo, protože tady zkrátka si musíme nějakým způsobem věřit a musí se si na sebe nějakým způsobem dávat pozor a podporovat jeden druhého při tom zásahu. A chovat se tak, abych nebyl pro toho druhého přítěží, abych se takzvaně, vždycky si říkáme: „Pracuj a prováděj ten zásah tak, aby se z tebe jako ze záchránce nestal zachraňovanej.“ Protože tím pádem se oslabuje mužstvo, a tím pádem se zase zvyšuje náročnost toho zásahu.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

3. 4 Výjezd k zásahu (přiblížení požáru ve Studnici)

MH: ...no, jak v kteréj části, protože tam jsem viděl i fotky, kde už to bylo zasažený celý...

(Ozval se zvuk rozhlasu: „Požár stodoly, připravte se na výjezd na požár stodoly!“)

MH: Tyjo, tak já pojedou na výjezd!

KH: Tykráso!

MH: No, protože jsem na velký Tatře.

(Tatka vyšel na chodbu, kde začalo být rušno. Některý z hasičů opakoval: „Požár stodoly, požár stodoly“. Pak se ozvalo znovu hlášení: „Požár stodoly, Studnice u Lodhérova číslo 35, jede 101, 107 a žebřík.“)

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Rozhovor jsme zahájili po čtvrt na čtyři a kolem páté hodiny nám ho přerušil rozhlas, který hlásil požár. Tatka se najednou napružil, hbitě zvedl a na chodbě se najednou objevilo několik hasičů, kteří se domlouvali, kdo kde je a připomínali si s kým kdo jede. Zaslechla jsem ještě výkřik, že si někdo musí skočit na záchod. Tatka mi ještě předával klíče, protože jsem si potřebovala půjčit jeho auto a viděla jsem, jak se snažil svižně otevřít kapsu na knoflík, ale o to méně mu to šlo, a tak jsem s ním šla pomalu dolů ze schodu, abychom si ještě stihli říct poslední potřebné věci, než odjel. Během pár minut vyjelo první auto CAS 20 a v závěsu za ním hned druhé – CAS 30.

Na to, že celá tato akce trvala cca 1-2 minuty, jsem cítila, hned po zaslechnutí výstražného tónu před hlášením, jak začíná nabíhat všem vlna adrenalinu do žil, včetně mě. Já jsem akorát vůbec nerozuměla tomu hlášení, možná každé třetí slovo jsem zachytila, ale jinak si myslím, že je potřeba si nějak zvyknout nebo „dovyvinout“ sluch na tyto hlášení (ve

škole jsem jim teda rozuměla mnohem lépe). Překvapila mě rychlost, kterou auta po vyhlášení zásahu vyjeli a najednou jsem se ocitla na skoro opuštěné hasičárně sama a jen jsem zpracovávala tu akci a přísun energie, který jsem během chvilky stihla zažít.

Terénní deník – březen 2023

K tomuto zásahu jsem se bohužel nedostala osobně, ale později se ke mně dostávaly zpětné vzpomínky a zážitky, ať už skrze rozhovory s jednotlivými hasiči nebo když mi pak tatka pouštěl záznam z helmy velitele zásahu a zároveň mi u toho popisoval, co se zrovna dělo a jaké měl pocity:

Jelikož nám zbyl ještě nějaký čas před dopolední kávou, tak jsme šli k počítači a tatka mi ukazoval záběry z helmy velitele zásahu právě z té Studnice, kam jeli hasit 1.3., když jsem s tatkou dělala rozhovor. Říkal mi, že to byl nakonec velký požár stodoly, která byla ve stavení, jež mělo U-tvar a z obou stran mělo obytné části. Takže jako první bylo pro hasiče podstatné zabránit tomu, aby začaly hořet i tyto části. Požár byl velký, hasili od cca 17:00 do 23:00, protože se po uhašení ještě vyklízí místnosti, kde je hodně věcí, jelikož se někde může udržovat ohnisko a věci mohou ještě znovu vzplanout. Ukazoval mi, že šel hasit ze střechy, že tam byl dobrý přístup a dobře se odtud hasilo. Pak tam také bouchla jedna tlaková láhev, o které nikdo nevěděl a prý to bylo velká rána, ale naštěstí nikomu neublížila. Tatka mi vysvětloval, že tohle má na starosti velitel zásahu, který rozdává úkoly, kdo kde bude hasit a zároveň prochází stavení a kontroluje věci, jako třeba, aby nebyl zapnutý plyn, elektrika, zajistí evakuaci tlakových/plynových lahví a ostatní věci, které by mohli při požáru nějak explodovat či nějakým způsobem ublížit. Ve stodole začalo hořet kvůli přímotopu, který byl postavený na slámě u nově narozených jehňátek a nejspíš ho ovce povalily. Ovečky ve stodole bohužel uhořely.

Terénní deník – březen 2023

Pomocí těchto terénních poznámek bych chtěla čtenáři alespoň z části poskytnout představu o tom, jak to na hasičské stanici vypadá ve chvíli, kdy je ohlášen výjezd k požáru. Během pár vteřin je člověk vytržen z klidné organizační činnosti do adrenalinem zalité smrště, kdy zaváhání či zdržení každého jednoho člena týmu oslabuje celkovou pohotovost a pomoc při požáru.

Obrázek 4. – Vybouchnutá tlaková láhev při požáru ve Studnici (archiv autorky, 6. 5. 2023)

4 Dovednosti hasičů

Během mého výzkumu jsem pomalu začala rozpoznávat základní dovednosti, které si hasiči osvojují, udržují a rozšiřují. V souvislosti s výzkumnou otázkou, která se ptá po změnách dovednostech bych se ráda nejdříve zaměřila na proces disciplinace, který prostupuje napříč hasičskou praxí a rámcuje jak samotné hasiče, tak hlavně jejich dovednosti.

4.1 Disciplinace

O udržování dobrého kolektivu, jsem se zmiňovala již v předchozí kapitole, v této bych se ráda zaměřila na pravidla a disciplínu, které se „pěstují“ v každém hasiči.

Po náročném hledání byl už čas na oběd a poté si každý šel dělat odpolední zaměstnání. U oběda si ještě rozebírali části budovy, které se večer nebo ráno uklízí pro další směnu, protože hasiči nemají pro své prostory uklízečky. Ty uklízí pouze kanceláře, ale hasiči si prostory, které obývají musí uklízet sami.

Terénní deník – říjen 2022

Pravidel ohledně fungování na hasičské stanici jsem vyzorovala hned několik. Hlavním a překvapivým zjištěním pro mě byl fakt, že hasiči se o své prostory, techniku, nástroje k zásahu a vlastně o vše, co ke své práci a během výkonu směny potřebují, starají sami. Ale vzhledem k tomu, že se na hasičské stanici střídají tři směny, které prostory hasičárny obývají, tak jsou nastavená pravidla, co, kdo, kdy a jak často myje či uklízí. Například pravidlo, kdy si po zásahu myje auta směna, která ho použila, nebo už ta další: „Jedno tam na nás čekalo už z pátku, kdy měli kluci výjezd čerpat někomu vodu z pozemku (protože hodně přšelo) a jelikož přijeli až kolem deváté, tak už se nechává na umytí pro další směnu. Časová hranice, kdy už se nemyjí v noci auta je od 20:00“ (Terénní deník – duben 2023).

Uklízečky na stanici uklízí prostory hasičárny, které slouží „suchým“ hasičům, tedy kanceláře, toalety, kuchyňky, společenské a školící místnosti a chodby spojující kanceláře. O zbytek celého areálu včetně venkovních prostorů se starají sami „mokří“ hasiči. Je to jejich náplně práce, jelikož tomu, aby v pořádku a úspěšně proběhl výjezd k zásahu, předchází mít vše předpřipravené, vyčištěné a případně doplněné, jak palivo, tak věcné prostředky, hasiva atd. Oficiální rozdělení činností „mokrých“ hasičů ze stránek HZS je následující:

Výkon služby probíhá buď v organizačním řízení nebo v operačním řízení. Organizačním řízením se rozumí činnost k dosažení stálé organizační, technické a odborné způsobilosti sil a prostředků požární ochrany k plnění úkolů jednotek PO. Tímto se rozumí činnost související s udržováním a zvyšováním odborné a fyzické způsobilosti hasičů (školení, výcvik), údržbou požární techniky a dalších prostředků požární ochrany apod.

Operačním řízením se rozumí činnost od přijetí zprávy o vzniku požáru nebo jiné mimořádné události až po návrat sil a prostředků na místo stálé dislokace. Do těchto činností se zahrnuje výjezd jednotky PO, jízda na místo zásahu, provádění záchranných, resp. likvidačních, prací apod.

HZSCR.CZ

Směna hasičů má 24 hodin a pokud nejsou hasiči na zásahu (tedy v operačním řízení), tak v rámci organizačního řízení svou aktivitu koordinují podle denního řádu rozdělující směnu do několika časových úseku:

I. Denní řád pro příslušníky zařazených do výjezdových jednotek HZS Jihočeského kraje			
Čas	režim	Počet hodin	Činnost
07:00	Výkon služby	00:00	NÁSTUP NA PŘEDÁVÁNÍ A PŘEBÍRÁNÍ SMĚNY
07:00 – 08:00	Výkon služby	01:00	PŘEBÍRÁNÍ A PŘEDÁVÁNÍ SLUŽBY kontrola věcných a technických prostředků, pokyny velitelů k výkonu služby, seznámení s denní činností, zajištění odborné přípravy a stravy
08:00 – 12:00	Výkon služby	04:00	I. DOPOLEDNÍ ZAMĚSTNÁNÍ hospodářské práce, zkoušení, údržba a čištění věcných a technických prostředků II. DOPOLEDNÍ ZAMĚSTNÁNÍ odborná příprava
12:00 – 12:30	Pohotovost na služebně	00:30	PŘESTÁVKA NA JÍDLO A ODDECH oběd
12:30 – 17:30	Výkon služby	05:00	I. ODPOLEDNÍ ZAMĚSTNÁNÍ hospodářské práce, zkoušení, údržba a čištění věcných a technických prostředků II. ODPOLEDNÍ ZAMĚSTNÁNÍ odborná příprava, tělesná příprava
17:30 – 18:00	Pohotovost na služebně	00:30	PŘESTÁVKA NA JÍDLO A ODDECH večeře
18:00 – 23:00	Výkon služby	05:30	VEČERNÍ ZAMĚSTNÁNÍ tělesná příprava, doškolení, samostudium, písemná příprava, kontrola pokynů a úkolů, rezerva velitele, hodnocení činnosti směny a zásahů, denní úklid stanice, údržba osobních prostředků, příprava na noční pohotovost
23:00 - 06:00	Pohotovost na služebně	07:00	NOČNÍ POHOTOVOST
06:00 – 07:00	Výkon služby	01:00	PŘÍPRAVA NA PŘEDÁVÁNÍ SLUŽBY úklid prostorů směny a příprava na střídání směn

II. Týdenní řád pro příslušníky zařazených do výjezdových jednotek HZS Jihočeského kraje

Pátek - Párkový a údržbový den
 Sobota - Hospodářský den – vnitřní prostory
 Neděle - Hospodářský den – venkovní prostory

Obrázek 5. – Denní řád připnutý na nástěnce na hasičské stanici v JH (archiv autorky, 28. 7. 2022)

Kromě denního řádu je na obrázku viditelný také týdenní řád, podle kterého se řídí jednotlivé směny dle toho, na jaký den jejich směna vyjde:

Po snídani jsme se přesunuli s taškou do šaten, kde mi půjčil kombinézu, mikinu, ponožky a boty a šli jsme mýt auta. Sobota je ve znamení mytí a úklidu aut, dílny a garáží. Takže jedna partička hasičů (včetně mě) auta myla, další dva je luxovaly a otíraly vevnitř, další hasiči uklízeli dílnu a někdo ještě pouklidil v garážích. S naší mycí partou byl i Jirka, kterej byl snad jako jedinej z nás trošku víc akční a říkal: „Já, když vidím práci, tak po ní hned jdu.“ Při mytí jednoho z posledních aut mu asi trochu ubyly síly a říkal, že se těší, jestli jednou bude málo vody a ty auta se v sobotu mejt nebudou muset, tak jsem se ptala, jestli to už někdy nastalo a odpověděl mi, že bohužel zatím ne.

Terénní deník – květen 2023

Těmito nařízenými, rozpisy, plány a pravidly se hasiči udržují disciplinovaní a v pozoru. Disciplinaci se věnoval Michael Foucault, francouzský filozof a sociální teoretik, který v ní spatřoval znak moderní společnosti. Právě při disciplinaci „...se soustředilo na tělo jako stroj: na jeho výcvik, zvyšování jeho schopností, na souběžný růst jeho užitečnosti a poslušnosti, na jeho integraci do systémů administrativní a ekonomické kontroly“ (FOUCAULT, 1999, s. 162).

Disciplinaci je věnovaná také III. část ve Foucaultově knize *Dohlížet a trestat* (2000), kde je celý tento koncept více prohlubován směrem k podmanění si lidských těl výcvikem a případně trestat uvězněním. Foucaultovým hlavním příkladem se v této části stávají vojáci, kdy: „...se voják stává věcí, která se vyrábí; z neforemného těsta, z nevhodného těla je vyráběn stroj, jehož je třeba; krok za krokem jsou opravovány postoje; vykalkulované donucení zasahuje pomalu každou část těla, ovládá je, podrobuje si celek, činí jej nepřetržitě disponovatelným a v tichosti se proměňuje v automatismus návyků; z muže je tu zkrátka „vypuzen vesničan“ a je mu dodán „duch vojáka“.“ (FOUCAULT, 2000, s. 199). U některých starších hasičů byl tento pocit „vyrábění“ vyvoláván při vzpomínce na jejich prožitá léta na vojně a stávalo se, že je vysoká míra disciplinace odrazovala od práce hasičů, jelikož se obávali nástupu do další podobné státní organizace.

No tak abych to řekl popravdě, tak ze začátku tím, jak jsem absolvoval vojnu, tak se mi úplně nechtělo zase stát jakoby uniformovaným a takovým polovojenským vlastně v organizaci, ale pak postupem času jsem zjišťoval, že ta práce je zajímavá a že tam je spousta nových technik nebo v tej době se jakoby začla obnovovat ta technika, že ta práce je taková jako různorodá, že každej ten zásah je v podstatě něčím jako jiné, liší se od těch předtím a tak...tak proto.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Samozřejmě to neznamená, že by byla pro hasiče disciplinace vnímána jako špatná a nechtěná při jejich práci. Domnívám se, že tyto pocity převládali hlavně u starších hasičů, kteří si prožili povinnou vojenskou službu spolu s tím, že vyrůstali v komunistickém režimu. Pro některé se stal tento režim i důvodem, proč se jim k hasičům nedařilo dostat:

Tak chtěl jsem zkrátka...chtěl jsem být, jak bych to řekl, každej mladej kluk chce být vojákem, policajtem nebo hasičem a já teda jsem chtěl být tím hasičem. Akorát, že tehda nebyla žádná střední škola nebo něco takovýho pro hasiče, to bylo až pro ty dospělí nějaký

dálkový, tak jsem se vlastně dostal k hasičům tím způsobem, že jsem šel na zemědělkou na školu, tam jsme odmaturoval a chtěl jsem jít zkrátka k hasičům, ale tenkrát ještě mě nevzali, nevím, jestli tam tenkrát byli nějaký politický úmysly nebo ne, protože otec komunista nebyl a byl jakýmsi trnem v oku u některých funkcionářů v tej době, co u hasičů byli, asi, takže jsem se nedostal k hasičům. Takže pak jsem šel na vojnu a po vojně v jednadevadesátém se změnil režim, tak už asi nebyl důvod, tak mě vzali a jsem tady doteďka.

Rozhovor Pepa J. – duben 2023

V dnešní době je ale vše jinak a hasiči se nyní disciplinují i nad rámec výkonu služby a několik se jich pravidelně připravuje a zúčastňuje soutěže TFA. Soutěživost a překonávání svých limitů je pro většinu mladších hasičů charakteristická.

Na snídani jsem se dala do řeči s Ondrou ohledně soutěže mezi hasiči – TFA (Toughest Firefighter Alive) – Nejtvrdší hasič přežije. Jedná se o dobrovolnou soutěž, která je založená na fyzické kondici a dělá se jednou ročně v rámci 5 kol – vždy v jiném městě. Je rozdělena do 4 okruhů a na každý je 7 minut, pokud hasič okruh dokončí dříve, o to více času pak má na odpočinek, protože po každých sedmi minutách začíná další okruh. Příklad úkonů na TFA soutěžích: 40-60 ran palicí v železné bedně (musí bouchnout nahoře i dole), stříkání hadicí na terč, tahání osmdesáti kilové figuríny cca 60 metrů atp. Ukazoval mi i nějaké videa z minulého roku z Ostravy, letos to prý začíná v květnu a oproti loňskému roku se bude z hradecké stanice hlásit více dobrovolníků (minulý rok byli tři).

Terénní deník – březen 2023

Pak jsme šli všichni na snídani, kde bylo hlavním tématem soutěž TFA v Ostravě, odkud se včera večer vrátili tři hasiči z této směny. Ze cca 70 účastníků se umístili na pozicích kolem 20. místa, tak měli všichni radost, ale byli celkem unavení.

Terénní deník – červen 2023

Jiný a další zajímavý pohled na práci u hasičů jsem zachytila při rozhovorech hasičů ohledně ukončení pracovního vztahu a odchodu do důchodu. Většina z nich má pocit, že práce hasiče je udržuje vitální, a právě ona disciplinace jim nechce povolit skončit. „Jedno z témat bylo, kdy a kdo odejde do důchodu a jestli vůbec chce. Zajímavá myšlenka byla pana Jirky, který říkal, že na jednu stranu by šel rád, protože si to zaslouží, ale že si není furt jistý, jestli chce takto zpomalit a zlenivět (Terénní deník – únor 2023).

JL: No jsem jakejsi takovej penzista.

KH: Jo. Ale ještě se ti nechce?

JL: No zatím ne, byl jsem trošičku nalomenej v loňském roce, kdy se povídalo, že zkrátka přijdou nějaký změny, že se bude buď zkracovat výsluha, nebo že nám jí zruší atak dále a tak dále, trošku ta situace byla taky taková všelijaká, takže tam jsem byl nalomenej. Taky jsem předával vlastně funkci instruktora lezecký skupiny a ten kolega, kterej to po mně přebíral, tak se mu nepodařilo na poprvé udělat zkoušky instruktorský, tak jsem si řekl, že neodejdu od nějaký rozdělaný práce, že to tady nenechám na pospas, ať si to každěj nějak udělá nebo tak. Takže jsem to chtěl mít jakoby předat to s čistým štítem, což se jako by v uvozovkách nepodařilo, ten kolega to neudělal na jaře, udělal to až na podzim, ale to už jsem se zase nějakým způsobem rozmyslel a tady kluci mladí do mě hučeli, abych nikam neodcházela, že asi by se dalo říct, že o mě nějakým způsobem stáli. Určitou podporu jsem možná cítil i od vedení, takže asi tak no.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Když se ještě vrátím zpět k Foucaultovi a jeho „vyrábění vojáka“, kde popisuje, že kromě fyzického výcviku je důležitá také psychická stránka a dodání „ducha vojáka“, je potřeba se také v rámci disciplinace zaměřit na samotné myšlenky hasičů ohledně hasičství, ohledně jejich práce, co to pro ně je a znamená. V citace výše jasně vidíme, že odejít do penze znamená ukončit a předat všechny vztahy, povinnosti a odejít s „čistým štítem“, pokud se to nepovede, disciplinace jim nedovolí svůj pracovní poměr ukončit. Hasiči musí vykonat zkoušky, aby se z pracovního poměru na dobu určitou a ze zkušební doby dostali do služby a dostali pracovní smlouvu na neurčito. Při výkonu se kromě fyzických a znalostních zkoušek nezapomíná na „ducha hasiče“ a každý hasič musí složit služební slib: „A hasiči taky po tom, co nastoupěj, tak skládaj služební slib a tam slibuješ, že vlastně budeš chránit osoby, zvířata, majetek ku prospěchu toho...tý ochrany těch lidí no. Vlastně ten hasičskej slib si můžeš najít v plným znění a tam vlastně slibuješ, že to budeš vykonávat tak, abys to vykonával dobře i s tím, že ty můžeš přijít k úhoně, dá se říct“ (Rozhovor Míra H. – březen 2023). V tomto nastavení pak hasiči pracují a jejich úkony pro ně nejsou pouhými pracovními činnostmi, ale představují pro ně něco víc, nad rámec, určité „poslání“.

KH: A znamená to pro vás něco víc? Že třeba cítíte nějakou zodpovědnost nebo...

LK: ...poslání? Je to poslání... Tak jako asi trochu jo, vid', tak seš to pro lidi víceméně, když jim teče do bot, tak přijedeme my a pomůžem nějakým způsobem, takže to je asi fajn.

VK: To samý asi já.

Rozhovor Luboš K. a Vojta K. – březen 2023

No já si myslím, že asi jo, protože kdyby to pro mě byla jenom pouhá práce, tak bych se asi sbalil a využíval vlastně výhod výsluhy, šel bych asi někam jinam možná nebo...já jako jsem takovej, já říkám: „to je moje práce pomáhat lidem“ a vždycky mě to nějakým způsobem zahřeje u srdce, když zkrátka někomu můžeme pomoc v nouzi.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Hasičský slib zní následovně:

Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby budu nestranný a budu důsledně dodržovat právní a služební předpisy, plnit rozkazy svých nadřízených a nikdy nezneužiji svého služebního postavení. Budu se vždy a všude chovat tak, abych svým jednáním neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru. Služební povinnosti budu plnit rádně a svědomitě a nebudu váhat při ochraně zájmů České republiky nasadit i vlastní život.

HZSCR.CZ

Myslím si, že z toho je jasně patrné, že pro tyto lidi, kteří slibují, že ve své profesi pro ochranu zájmů České republiky nasadí i vlastní život, pro ně musí tato práce znamenat mnohem více. A domnívám se, že tito lidé k takovému slibu a odhodlání potřebují, a dokonce i vyhledávají disciplinovanost a její samotné prohlubování.

Pro Foucaulta je disciplína znak moderní společnosti, kterou začal pokládat za „disciplinární společnost“, jenž se formovala v 17.-18. století a zahrnovala rozšíření disciplinárních institucí a sítí, které začaly pokrývat stále větší část společenského tělesa, což vedlo k tomu, že to, co bylo dříve privilegovaným místem nebo jedinečným modelem, se stalo obecnou formulí pro celou společnost (FOUCAULT, 2000, s. 293). Moderní instituce a společnosti k sobě začali své pracovníky poutat skrze převýchovu, disciplinaci a „ducha vojáka“, tím pádem se snižovalo riziko, že by se nějací pracovníci postavili a obrátili proti svému zaměstnavateli. Organizace, pravidla a disciplinace v rámci hasičské instituce prostřednictvím slibu, plnění fyzických testů, úklidu vlastních prostor atp. si hasiče udržuje v moci a dokáže je kontrolovat metodami, které jsou méně viditelné, ale mnohem

efektivnější, než kontrola ve společnostech před 18. stoletím. Stejně tak píše Matthew Desmond ve svém již zmiňovaném článku *Making Firefighters Deployable* ohledně organizaci Lesní služba v USA, která zaměstnává a „vychovává“ své hasiče:

Chceme-li však pochopit, jak profesionální pracovníci, kteří riskují, chápou nebezpečí svých profesí a jak se na ně aklimatizují, musíme rozebrat vnitřní logiku jejich hostitelských organizací. Tento článek tvrdí, že Lesní služba USA – organizace, známá svou schopností úspěšně „[vštěpovat] svým lidem vlastní názory“ (Kaufman 1960, s. 237) - má značný vliv na pracovníky, kteří jí podléhají.

DESMOND, 2010, s. 61

K tomu se navíc Foucault v knize *Bezpečnost, teritorium, populace* (2023) dostává ještě k další formě vládnutí v teritoriu národního státu čili moderní společnosti. Stát zřizuje instituci policie, která označuje: „...soubor prostředků, jimiž lze zvyšovat síly státu, a přitom zachovávat tento stát v dobrém pořádku“ (FOUCAULT, 2023, s. 335). Jinými slovy stát potřebuje zajistit pro svou populaci bezpečí, udržovat ji v bezpečí, tzn. včetně bezpečí před přírodními živly a z toho důvodu se rodí také instituce profesionálních hasičů. Ovšem hasičská činnost se rozrůstá v závislosti na zvyšování mimořádných událostí, které se v České republice stále navyšují. Z těchto důvodů také vznikl Integrovaný záchranný systém (IZS), který zaštituje a spojuje v součinnost hasiče, policii a záchranáře.

Integrovaný záchranný systém vymezuje zákon č. 239/2000 Sb. Jeho základy však byly položeny již v roce 1993. Integrovaný záchranný systém vznikl jako potřeba každodenní spolupráce hasičů, zdravotníků, policie a dalších složek při řešení mimořádných událostí (požárů, havárií, dopravních nehod atd.). Vždy, když bylo nutné spolupracovat při řešení větší události, vždy byl zájem spolupracovat a využívat to, s kým se spolupracuje, pro dosažení rychlé a účinné záchrany nebo likvidace mimořádné události. Spolupráce na místě zásahu uvedených složek v nějaké formě existovala vždy. Avšak odlišná pracovní náplň i pravomoci jednotlivých složek zakládaly a zakládají nutnost určité koordinace postupů.

HZSCR.CZ, 2009

4. 1. 1 Specializace

Má první návštěva na hasičské stanici byla za velitelem stanice Michalem H., abych si s ním domluvila svůj výzkum. Když jsem mu představila svou představu, co by mě zajímalo a co bych chtěla zkoumat, tak mě velmi překvapila jeho reakce, kdy mi řekl, že v dnešní

době jsou hasiči vlastně takový „holčiny na všechno“ a to, že se zvyšuje jejich zásahová činnost ve statistikách nemusí nutně znamenat, že by se zvyšoval počet požárů. „Holčiny na všechno“ alias hasiči dnes asistují téměř u každé události, která nějakým způsobem souvisí s ochranou a pomocí lidí, zvířat i majetku.

No tak to spektrum je jakoby docela široký a nabalujou se na to, bych řekl, postupem času další a další činnosti. Tak je to jakoby od toho základního, proč jsme hasiči, tak je to hašení, zdolávání požárů, jsou to technické zásahy, ať už s vejškovou technikou, vyprošťování, ten rozsah je hrozně velký...jsou to dopravní nehody, jsou to havárie, ať už chemických věcí ohledně přepravy nebezpečných nákladů. Jsou to zdolávání následků živelných pohrom, větrných smrští, záplav. Pak je to v první řadě také ochrana obyvatel, záchrana osob, zvířat, majetku. V podstatě říkáme, že jakoby od kočičky na větvi, kterou je potřeba sundat až po nějakou složitou dopravní nehodu nebo velké požár, tak to spektrum pokrýváme celý. Jsou to asistence třeba záchranné službě, kdy pomáháme třeba s transportem z nedostupných míst, nebo pokud jsou ti lidi nějak fyzicky rozměrnější nebo těžší. Takže ten okruh... v době covidu vlastně obsluhujeme odběrová místa, střídáme se na...ted' zase válka, tak na těch centrech KACPU, na těch centrech, kam se soustřeďují ti běženci. Jakoby opravdu ten rozsah té činnosti je hodně velký.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Hlavně dřív, před 30ti lety, byli v podstatě hlavně požáry, pak nějaký autonehody, v dnešní době už v podstatě to spektrum je mnohem širší, kdy mi jezdíme na živelný pohromy, na dalo by se říct jakékoliv mimořádné události, ať jsou to nějaký ptačí chřipky, byl tady vlastně covid, když jsou povodně.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Rozrůstání činností, které hasiči musí umět zdolávat si všímají i ti s dlouhodobou hasičskou praxí a při snaze vyjmenovat všechny tyto činnosti se ne jeden z nich „zapotil“. Hasiči se v průběhu let nejenže učí nové činnosti, ale také se každý určitým způsobem více specializuje.

Samozřejmě také se zvýšil počet specializací, dřív jsme v podstatě byli jenom hasiči, i když jsme potom dělali různé věci, ale dělali jsme je nějak, řeknu, podle selského rozumu. Dneska na veškerý zásahy jsou metodiky, podle kterých my ty zásahy provádíme. Jo ať je to

nějaká radiace, požáry, záchrana na vodě, záchrana ve výšce nad volnou hloubkou, jo, no zkrátka na všechno máme dneska metodiky, podle kterých my pracujeme.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Objem nárustu činností a vyšší specializace v hasičské praxi lze také vnímat jako další znak moderní společnosti, který vymezoval již výše zmiňovaný Michel Foucault. Podle něj specializace v jednotlivých oborech přispívá k vytváření a udržování moci v moderní společnosti. Ve svém díle *Zrození kliniky* (1963) na příkladu lékařského prostředí dokládá vyšší specializovanost v medicíně, a tudíž potřebu vzniku nemocnic jako míst, které umožnilo lékařům provádět systematická pozorování a shromažďovat data o pacientech.

Vzhledem k výčtu činností, které hasiči v naší společnosti zastávají se pro nás stávají „nepostradatelnými“ a lidé si jejich činností a pomoci váží.

LK: Tak jako asi trošku jo, vid', tak seš to pro lidi víceméně, když jim teče do bot, tak přijedeme my a pomůžeme nějakým způsobem, takže to je asi fajn.

KH: Takže vám to dělá dobře, že pomáháte?

LK: Jojo, jako koukaj na nás lidi asi dobře, líp než na policajty.

Rozhovor Luboš K. a Vojta K. – březen 2023

4. 2 Zkušenosti

Nyní je čas se dostat k jádru věci a zaměřit se na dovednosti, které se v průběhu klimatické krize u hasičů postupně začínají měnit. Pro hasiče jsou zkušenosti a odžitá praxe jednou z nejdůležitějších věcí při jejich výjezdech k zásahům. Mladší se učí od starších a předávající si mezi sebou znalosti a postřehy.

Hlavně jako vždycky jako ze začátku jsme o tom jenom mluvili, žejo, jak se co dělá, a takhle a teď když si to jako zažiješ, když tam prostě jedeš na ten požár a zažiješ to, tak už víš, takže jsme jako zkušenější no. Jako teď už nějaký věci jsou podobného režimu, ale většinou pak když jsme byli ze začátku, tak každej výjezd pro nás byl originální. Pak se třeba s těma staršíma o tom pobavíme, tak nám poraděj co a jak, tak si myslím, že sbíráme zkušenosti, no, že jako asi jo, že se lepšíme no. Máme tady starší kluky, kteří nám pomůžou.

Rozhovor Luboš K. – březen 2023

Ne nadarmo se říká přísloví: „Zkušenost je nepřenosná.“, během výzkumu u hasičů jsem zjistila, že to pro ně platí dvakrát tolik. Proto se lze na hasiče a jejich práci dívat optikou

Jamese C. Scotta a jeho konceptem métis, který představil ve své knize *Seeing Like a State* (1998). Scott rozděluje znalosti na praktické (métis) a na znalosti expertní (techné). Métis v širším pojetí představuje jako: „...širokou škálu praktických dovedností a získané inteligence při reagování na neustále se měnící přírodní a lidské prostředí“ (SCOTT, 1998, s. 313).

Tak určitě tím množstvím těch zásahů, který člověk absolvuje se stává takovej v tom zběhlejší, dokáže si představit, co ho tam asi čeká, už podle toho hlášení, který dostane z toho operačního střediska, ale... tady se právě potvrzuje to, že každej ten zásah je jinej. Jednou jsou tam tlakový lahve, jednou je tam očekáváš, nejsou tam a jednou tam jsou, aniž by to někdo řekl. Jo, prostě ten zásah je každej jinej, ale je pravda, že k tomu přistupuješ s takovým větším nadhledem, protože už víš, co tam můžeš čekat na tom místě zásahu.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Métis je při každé lidské činnosti v určité míře potřeba, je důležitá součinnost několika orgánů spolu se schopností „číst“ v prostředí, ve kterém se činnost vykonává. Scott métis demonstruje na příkladu jízdy na kole: „Lze si představit, že bychom se pokusili sepsat explicitní návod, jak jezdit na kole, ale sotva si lze představit, že by takový návod umožnil začátečníkovi jet na kole na první pokus“ (ibid).

Asi tím vyšším věkem tak asi bych řekl, že už to není takovej ten postoj hurá akce, už víceméně, jak se říká s věkem víc zkrátka se nasazuje, jak bych to řekl, vyšší inteligence při tej práci, nebo že už to zkrátka, ta práce, nedělá se jakoby bez hlavě, jo, dělá se s větším rozmyslem. Že ten člověk už, díky nějakým nabitým zkušenostem, tak už přemejšlí několik kroků dopředu, co se třeba bude dělat, jo, není to pro něj: hele vidím oheň, vezmu hadici a tohle, ale že se nejdřív podívám vlastně na ten oheň, jak to vypadá, odkud fouká vítr, co tam vlastně hoří, co tam může bejt za nebezpečí atd. Dřív jsme zkrátka byli takový jako hurá akce, honem se všechno natáhlo, začalo se hasit, jo, aniž bysme věděli, co vlastně hasíme. Dneska už se snažíme získat víc informací o tý události, abychom co nejefektivněji mohli zasahovat.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Tak pro mě je vždycky takový nejdůležitější, že abych když se jedná o tu operační činnost, tak aby když se vracíme z nějakýho zásahu, tak abychom se vrátili všichni, kdo jsme

tam jeli ve zdraví a bez úrazu a abychom tu práci, kterou jsme tam udělali, udělali dobře a ty zásahy se potom rozebíraj, pak to zkoumá spoustu nadřízených, odborníků a třeba najdeme na tom nějakou chybu, ale ty v tu chvíli máš pár vteřin na rozhodnutí, jak budeš dál postupovat, nebo pár minut, co budeš dál dělat. Máš jenom určitej okruh znalostí v tu chvíli, takže nevíš všechny okolnosti kolem toho, i když se snažíš vytěžit co nejvíc. Ale aby prostě to, co jsme udělali, ten zásah, aby byl v pořádku, abychom udělali maximum, co jsme mohli. No a potom v tom životě na stanici a v tom průběhu tý služby, aby prostě každěj den, když půjdeš s tý práci jsme si mohli říct: „Jo, tak nebyli jsme u zásahu, ale udělali jsme zase pro chod stanice to a to, takhle dobře a takhle dobře, to se povedlo, a to uděláme příště...“. Aby prostě ten den nebyl jakoby zbytečnej.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Přes několik příkladů a vysvětlení konceptu métis se Scott dostává k práci specialistů, kteří métis uplatňují v mnohem větší míře než třeba úředník sedící za počítačem. Specialisty má na mysli záchranáře, hasiče a další expertní týmy zabývající se mimořádnými událostmi a katastrofami, kteří: „... musí v nejistém prostředí reagovat rychle a rozhodně, aby omezili škody a zachránili životy. Každý požár nebo nehoda jsou jedinečné a polovina úspěchu spočívá v tom, že víte, která pravidla použít v jakém pořadí a kdy je potřeba tyto návody zahodit a začít improvizovat“ (SCOTT, 1998, s. 314).

Kdysi jsem slyšel takovou ideu, nebo jak bych to řekl, takovej názor, že v podstatě hotovej hasič je v průměru po nějakých sedmi letech služby. Má nějaký zkušenosti atd., je jakoby na nějakým řekněme vrcholu zkušenostním atd. Samozřejmě odvíjí se to na počtu zásahů, jo, řeknu třeba nějakaj hasič támhle v Praze v Ostravě ty zkušenosti bude mít třeba za tři, za čtyři roky a pak zase tady na nějakým detašovaným pracovišti, já nevím, Blatná nebo Dačice, nebo něco takovýho, tak tam to třeba bude až za deset let, jo, protože tam mají zase míň těch zásahů, takže asi takhle. Samozřejmě teoreticky by mohli bejt na stejný úrovni, ale ta praxe, ta zkratka, tam je to jiný, že jo. A ono třeba tam ani tak nejde o nějaký to technický naučení, ale o tu, o to bych řekl, to psychický, to mentální, ty zkušenosti, že vlastně musí je prožít. Ono jako se říká, i kdybys to všechno tisíckrát slyšel, tak to nenahradí, když to jednou prožiješ, takže asi takhle.

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Naopak pojem techné obsahuje právě takové znalosti, které jsou dané, sepsané, univerzální, vydedukované v návodech, řádech, metodikách, jak jednotlivé činnosti vykonávat. Je to právě ten návod na to, jak se naučit jezdit na kole. Toto vědění je také důležité pro každou činnost v určité míře, ale pro některé činnosti je nemožné k němu nepřidat také métis (viz jízda na kole). Scott toto technické, expertní vědění spojuje s tvorbou společenského řádu a poukazuje na pravidla a řády jednotlivých moderních institucí, které jsou pro všechny univerzální, ale ne vždy vhodně použitelné (SCOTT, 1998, s. 310).

Při obědě se domlouval čas, kdy proběhne školení, které se dělá každou směnu v rámci odborné přípravy na směně. Taťka tyto programy připravuje pro celý útvar. Z generálního ředitelství přes kraje přijde na každou hasičskou stanici na konci roku seznam těchto příprav a on to pak rozplánuje na každý pracovní den pro jejich směnu, ostatní směny si po nich pak tyto plány přebírají. Dnes se domluvilo od jedné hodiny školení „Práce na zamrzlých hladinách“ – předpříprava pro praktické školení v terénu. Školícími jsou velitelé čtyř nebo družstva, tedy ti nejstarší, nejzkušenější z hasičů, kteří mohou předávat kromě odborných znalostí i své vlastní zkušenosti (métis).

Terénní deník – leden 2023

Jak jsem zmiňovala v předchozí kapitole (4. 1 Disciplinace) v kontextu disciplinace je pro hasiče vytvořen denní řád/plán, co všechno je potřeba během směny splnit. Samozřejmě v případě, že jedou k zásahu se pak tyto činnosti odkládají na další směnu. Každé praktické činnosti, jako je výjezd/školení v terénu, předchází teoretická příprava. Takže postup příprav hasičů je přečíst si návod (techné) a pak vyjet do terénu si vytvořit praktickou zkušenost (métis).

Ono si jako všichni myslí, že když máš kurz prevence, kontrolní činnosti a zpp, tak že tomu rozumíš, ale vůbec to tak jako není. To je fakt všechno obecně jo, že já jsem třeba myslela že, my posuzujeme stavby podle určitých norem, tak jsem si myslela, že ty normy budeme probírat do podrobnosti, že prostě pojedeme jednu normu po druhé, budou nám říkat tady je tohle, tohle, tohle, bacha tady na to. Vůbec, oni prostě řekli, jsou tyhle normy, teď nám řekli pár čísel a tím to hasne jako jo, takže to bylo takový... Já jsem z toho preventáckýho kurzu byla zklamaná teda, já jsem si jako myslela, že se tam dozvím víc, protože jsem o tom až tak moc nevěděla jako do hloubky a... To samý, když pak jsem začli jezdit na to zpp, tak jsme byli na kurzu zpp a to prostě tam nemáš šanci, aby ses něco jako naučila.

M: A ten byl teda ted'?

J: Jo, ale stejně byl už po nějaké době, teda já jsem ho měla po nějaké době a já vím, že jsem se potkala tady s ředitelem policejním na jednom ohni a on se mě začal vyptávat odkad' to chytlo, ne, a já jsem mu řekla, co vidím, co si myslím a jako selskej rozum, že používám a on: „a dyť máte kurz“, a já říkám: „no, mám kurz, ale víte jak ty kurzy choděj jako, myslím, že u policie jsou stejný jako asi u hasičů, jako jo.“ Prostě tam tě nic nenaučej, to musíš praxí okoukat, vyposlouchat od ostatních, co kde měli a přemýšlet u toho jako, že... a když nevíš, tak řekneš, že nevíš, no ježiš majrá, každej nemusí vědět všechno no.

Rozhovor Janča, Míša (vyšetřovatelky) – září 2023

Předtím jsem byl na směně a hasil požáry, což je dobře, že si můžu představit, jak to hoří, znám oheň z první ruky. Jeden z dobrých předpokladů je školení, ale je to alibismus, že je potřeba mít odbornou způsobilost. Strašně důležitá je praxe, každé auto je jiný a my jsem svého času chtěli, aby nám někdo, kdo rozumí autům, řekl kde, co hoří. Tak se něco takovýho chvíli dělalo, ale každé auto je stejně jiný a výrobce je vyrábí jinak, takže my musíme bejt i automechanici. Když chci potvrdit nějakou svou domněnku, tak si ji od kluků na směně nechám ještě schválit, jestli to tak je správně.

Rozhovor Martin (vyšetřovatel) – srpen 2023

Zajímavé je, že u vyšetřovatelů požárů, kteří jezdí vyšetřovat příčiny vzniku a sumarizovat vzniklé škody je teoretická příprava zásadní mezi jejich školeními, ale pro ně nepředstavuje moc velkou pomoc při jejich práci. Možná by se dalo říct, že školení, které si zajišťují sami ze své vlastní iniciativy je pro ně mnohem přínosnější než školení, která jsou metodicky stanovena v rámci celé organizace. Naopak praktické vědění métis je pro ně přednější a pro vyšetřovatele se zkušenost a praxe ukazují jako primární nástroj k výkonu jejich práce.

Métis také klade důraz na lokálnost, jelikož jak se říká: „Jiný kraj, jiný mrav.“, klíčové je lokální znalost prostředí, ve kterém se člověk pohybuje, zkušenost s ním a prožitek v něm, naproti tomu univerzálnost spojená s techné většinou tyto lokální znalosti utiňuje, snaží se je nahradit, a ty se tím pádem se začínají vytrácet.

V každé lokalitě to je jiné, jinak je na jihu jinak na severu, záleží na terénních podmínkách. Hasiči tam, kde slouží, tak znají svůj okres. A mají i techniku, která je dnes už parádní. Hasit umí velice dobře.

Rozhovor Martin P. (vyšetřovatel) – srpen 2023

Důležitost znát prostředí, ve kterém hasiči zasahují probírá také Desmond ve svém článku *Becoming a Firefighter* publikovaným v roce 2006 v časopise *Ethnography*. Zkoumal hasičskou posádku v Elk River, která se zabývá hlavně hašením požárů v lesích⁶ a poukazuje na to, že všichni členové posádky jsou z venkova. Pomocí Bourdieho obecného a specifického habitu vysvětluje, že tito muži mají díky tomu, že vyrůstali na venkově, v „divočině“, mají vyšší předpoklady (lepší obecný habitus) pro to si pak osvojit specifický habitus hasičské profese (DESMOND, 2006).

...jak jsou potom hasiči schopni synchronizovat své akce na požární linii, spolupracovat hladce, bezpečně a efektivně? Významná (i když omezená) část odpovědi spočívá ve skutečnosti, že chlapci z venkova přicházejí k lesní službě již aklimatizovaní na úkoly hašení požárů v divočině. Znalost země slouží jako základ pro znalost hašení požárů v přírodě.

Desmond, 2006, s. 406

Jak je patrné z těchto úryvků níže, u hasičů není důležitá pouze znalost okolí, které spravují a ochraňují před všemi možnými událostmi, ve smyslu: „Vím, kde leží tato ves, kudy se dostanu touto cestou atp.“ Důležité pro jejich práci také je sledovat aktuální dění v jejich okrsku a stále se informovat, společně i navzájem, aby je při žádné záchranné cestě něco nemilého nepřekvapilo.

V garáži jsem koukala s Ondrou na mapu, co se kde děje a on se díval, kde jsou v okolí, jaké uzavírky silnic, protože byl jeden z řidičů auta, tak aby věděl dopředu, kudy nemá jezdit k případnému zásahu.

Terénní deník – červen 2023

⁶ Hasiči v Elk River pracují v rámci Lesní správy, proto se Desmond zabývá skupinou hasičů, kteří hasí většinou jen v lesích.

Během jízd na člunu ještě ostatní hasiči mezi sebou řešili aktuální uzavírky v Jindřichově Hradci a okolí, někdo i navrhoval, aby se tam jelo podívat jedno auto, aby případně věděli, kudy můžou nejrychleji se dostat na požadované místo, kde by byl zrovna zásah.

Terénní deník – srpen 2023

4.3 Předpovídatelé

Jedna z důležitých dovedností, která se dle mého výzkumu asi nejvíce za posledních třicet let u hasičů změnila, je jejich schopnost „předpovídatelů“. A mám tím na mysli, jak předpovídání chování živelů při zásahu, tak předpovídání počasí, podle něhož se dokáží předem připravit na potenciální vznik požárů a dalších mimořádných událostí.

Pepa za mnou přišel, že jsem jim zas přišla vypomoct, tak jsem mu říkala, že už dneska čekám na nějakou tu akci a on mi odpověděl, až skoro předpověděl, že včera celý den pršelo, takže nepočítá s tím, že by byl dnes nějaký požár – měl pravdu!

Terénní deník – duben 2023

Jakoby za ty roky už člověk tak nějak vždycky odhaduje, hlásej silný bouřky, tak budou padat stromy, samozřejmě vítr, zaplavený sklepy, tak nějak ta specifikace toho zásahu k tomu, co zrovna probíhá venku nebo jaký je období se dá trošku odhadovat už no. Ale to neznamená, že když bude větrná smršť a budeme jezdit čistit a odklízet silnice, spadlý stromy a podobně, že v tu dobu nemůže být zrovna zabouchnutej byt na žádost policajtů nebo tak jako, nebo snesení pacienta na žádost záchranné služby, to tak prostě jak to přijde, tak to přijde.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Hasiči se tedy spoléhají na své poznatky za svou dlouholetou praxi a podle chování počasí si většinou dopředu dokážou vydedukovat, jak nejspíš bude probíhat každá jejich směna. A jejich předpovědi většinou vycházejí, ale díky stále extrémnějším výkyvům a změnám v počasí za celý rok se situace v posledních letech mění. Z rozhovorů vyplynulo, že zlomový byl rok 2015, kdy byl vysoký nárůst požárů v jarních a letních měsících způsobených dlouhotrvajícím suchem.

Obecně bylo 3-7 požárů týdně, ale v roce 2015 jich bylo kolem 30!

Příčinou lesních požárů je hrabanka, sucho a také to, že je méně sněhu, a tím jsou pak vyschlé stromy na léto. Počty požárů narůstají a jsou znatelné výkyvy, ale bývá to pověšinou v prvním pololetí, tedy březen, duben. Ale pak se to srovná a skoro nehoří, takže v přehledu celého roku se to zprůměruje na standart.

Rozhovor Martin P. (vyšetřovatel) – srpen 2023

KH: Aha, a když se třeba zaměříš na ty přírodní podmínky, jestli ti přijde, že by se to třeba nějak změnilo za tu dobu, co seš vlastně u hasičů?

JL: Možná počasí, že je nějaký víc nevyzpytatelný. Dřív bych řekl, že to počasí bylo takový jakoby prokazatelnější, nebo jako takový, že se nechalo líp odhadnout. Dneska je to takový, teď je tady půlka dubna a...

KH: ...sněží!

Rozhovor Pepa L. – duben 2023

Hasiči v dnešní době začínají vnímat narůstající nejistotu způsobenou stále většími výkyvy počasí, jež jsou způsobeny změnou klimatu. Jak mi říkal Pepa L. při našem rozhovoru: „V zimě není zima, v létě není léto“. Nemohou již počítat s tím, že se k určitému ročnímu období pojí i určitý stálý typ zásahů. Střídání ročního období se začíná proměňovat a s tím se začínají měnit i hasičovy zvyky.

I přes to, že jsou tyto proměny a výkyvy počasí celkem pomalé a v běhu každodenních výjezdů hasičů ne zcela alarmující, mohou jednou za čas vyústit ve velkou mimořádnou událost. Jednou z nich byl i případ velkého požáru v Hřensku, který přestože byl zapříčiněn lidským faktorem, velikost požáru ovlivnilo dlouhotrvající sucho, kůrovcová kalamita a aktuální projevy živlů⁷. Pro hasiče se jednalo o zcela novou zkušenost.

4. 3. 1 Hřensko

Svůj výzkum na hasičské stanici v Jindřichově Hradci jsem zahájila právě v době, kdy národní park České Švýcarsko a přilehlé části oblasti Hřenska zužoval skoro měsíční požár

⁷ Kvůli požáru policie obvinila muže z obecného ohrožení a poškození cizí věci. V případě prokázání viny soudem mu hrozí trest odnětí svobody až na 15 let. Primární příčinou rychlého a zpočátku nezvladatelného šíření požáru byly podle analýzy mimořádně příznivé klimatické podmínky, hlavně vysoká rychlost větru, velké sucho a také vysoká teplota vzduchu v prvních třech dnech požáru. Sucho panovalo na území parku podle studie nepřetržitě od května 2018 a v srpnu 2022 bylo v oblasti Českého Švýcarska nejintenzivnější za posledních 60 let. (EKOLIST.CZ, 2023)

rozpínající se na ploše 5x2 km. Na místo zásahu byly povolány jednotky z celé České republiky, přiletěla i letecká podpora ze sousedských států. V největším nasazení dohromady požár hasilo cca 1 000 hasičů, 18 vrtulníků a 5 letadel (HZSCR.CZ, 2022).

Obrázek 6. – Požár v Hřensku – „Peklo na zemi“ (archiv jindřichohradeckých hasičů, červenec 2022)

Pomalý přesun zpátky do hasičárny na obědovou pauzu, kam dorazil velitel stanice s tím, že po domluvě na konferenci mají sestavit 5tičlenný tým, který pojede v pondělí po nedělní směně (konec v 7:00) kolem 15:00 do Hřenska, aby na 19:00 mohli vystřídat předchozí tým a budou tam do úterý do 19:00 a pak pojedou domů, aby mohli ve středu od 7:00 nastoupit na svou směnu. Budou jim vyplaceny přesčasy a nebude se muset vykrývat jejich směna. Následovaly domluvy ohledně toho, kdo bude řídit tam a zpátky, ten, kdo nejméně unavený, plus kluci dostávali rady od velitele stanice, co doporučuje vzít s sebou (lehké helmy, několik trenýrek a ponožky -> kvůli žáru hned propocené a těžké vybavení se nehodí, protože budou hasit celou noc i den). Později se na poradě s velitelem stanice domluvilo, že se nakonec vykrývat směny budou, protože se musí v Hřensku zůstat až do středy.

Terénní deník – červenec 2022

Spojení živlů ohně, větru, a dokonce i země vytvořilo jeden z největších požárů na území České republiky. Pro hasiče to představovalo velkou výzvu v boji s živly, kde měl hlavní slovo oheň. Při pozdějších rozhovorech a diskusích o této události jsem si přesto jen zřídka dokázala představit, jak nebezpečný a kolosální to byl boj.

KH: Vzpomínka na nějaký požár, kterej vám utkvěl v paměti, co jste zažili zatím.

LK a VK: Hřensko.

LK: Hřensko to byl masakr, to bylo veliký.

VK: Fyzicky to bylo hodně náročný, my jsme tam byli vlastně tři dny a pak nás střídali.

LK: My jsme tam ještě jeli, jsme byli ve službě, já jsem teda ještě ten den předtím u nás byla nějaká zábava, tak jsem tam byl, ale jako nepil jsem, ale spal jsem málo, tak říkám, no tak dobrý, tak jako pojedem. Tak jsme přišli sem a že nejedem nakonec, tak říkám, tak dobrý, tak pohoda a pak už bylo jakoby den a večer bylo asi půl desátý, tak říkám jsem docela unavenej, jdu si lehnout. V půl desátý a pět minut přiběhl Bláža: „Hele jedem do Hřenska, v jednu máme bejt v Táboře.“ A já že tady nic nemám, tak jsem si vzal auto, dojel jsem si domů pro nějaký osobní věci, v jednu v noci jsme byli v Táboře, tam jsme se sešli ještě se staršíma Táborákama, no a přijeli jsme asi v 6:30 do Hřenska. Tam jsme si vzali zásahový věci a šli jsme hasit na kopec, takže to byl první den hned takhle náročněj, no.

KH: A takhle po cestě si třeba můžete zdřímnout?

LK: Jo to jo, ale to je takový, co naspíš v autě, takový klimbání spíš, ale naštěstí tam byli oni...tam byla místnost poloviční jako takhle a tam byli třeba tři-čtyři postele, a další tři-čtyři spali na matracích, ale naštěstí tam byli oni před náma (ukázal na Vojtu) a ty nám podrželi postele.

KH: Jo, takže vy jste tam nebyli spolu, ale střídali jste se.

VK: No my jsme se střídali. My jsme jeli asi dva nebo tři dny předtím, jsme jeli jako první tady z Hradce a jeli jsme taky asi ve dvě ráno a přijeli jsme tam asi v sedm nebo v kolik a hned jsme šli hasit až do večera. To se hasilo třeba do sedmi, do osmi, pak tam byly hlídky, který to hlídaly jenom a my jsme šli dolů do těch hotelů, najíst se, dát si sprchu a třeba v deset jsme šli spát a ráno v šest jsme šli znova no.

LK: A když se tam objevilo třeba něco v noci, tak to nás vzbudili a šli jsme hasit, ale terén tam byl jako nahovno, to bylo hodně fyzicky náročný.

VK: Byly tam kopce hodně, a ještě bylo léto.

LK: To byl hic jak sviňa.

KH: Ale to stejně musíte bejt v tom oblečení ne?

VK: Tam nám dovolili sundat si kabát, takže jsme byli jenom v tričku.

LK: Ale i tak, bylo teplo, a ještě to bylo všechno nahřátý.

KH: A ještě že tam byly ty stromy popadný, takže vlastně se tam těžko hasilo...

VK: To taky no, špatnej přístup.

LK: To tam pak jako pilaři byli, nám tam nějak jako vyřezávali cesty.

VK: Šli před náma s pilama no.

LK: Takže to bylo takový veselý no, v uvozovkách.

KH: No a kolik tam bylo třeba hasičů?

VK: My tady z Hradce jsme se střídali asi po čtyřech, po pěti.

LK: Já nevím, to byly turnusy prostě no z celý republiky, takže hasičů tam bylo moc a byla to poměrně velká plocha, žejo, my jsme byli přímo v tom Hřensku, jako vesnice Hřensko, tady jsou takhle chalupy a hned vedle je les, tak jsme hlídali, aby to tam nešlo na ty baráky. Pak byli u ty Pravčický brány a... takže to bylo jako fakt veliký no.

KH: Tyjo to by mě zajímalo, jak to tam vypadá teď. Nebyli jste tam?

VK: Ne, ne.

LK: Tam už nikdy nepojedu.

KH: No já tady k tomu Hřensku jsem našla ještě nějaký výrok od nějakýho vědce, vám ho přečtu a jestli mi pak můžete říct, co si o tom myslíte: „Samozřejmě i hasiči se učí bojovat s takový typem požárů. Ve vsí úctě to dneska neumějí. Strategie zásahů při lesních požárech jsou úplně jiné než při těch běžných, kdy vám v uvozovkách hoří dům. Vědec Jakub Hruška pro zprávy seznam.cz.“

VK: Jiný to je, a hlavně nebylo to tak jednoduchý jako barák žejo, protože barák maš takhle jenom, a to Hřensko to bylo veliký prostě.

LK: Obrovská plocha, a ještě špatnej terén, žejo, všude jako natahat ty hadice a to.

VK: Věřím, že třeba první dva, tři dny tam byl zmatek, než se to trošku dalo do kupy, pak už to bylo organizačně úplně suprový.

LK: Jsme byly dvě skupiny určitý na vyhrazeným úseku, tak tam velel kluk a ten nám řekl, že tady budete, tady to máte na starost, uděláte tohle a tohle. A hlavně tam musíš naládovat hodně vody, protože to zahasíš a už si říkáš, že dobrý a třeba za hod'ku to o dvacet metrů dál vyleze někde spodem, víš, kořínkama to prohořívá a to nevidíš.

VK: Myslím si, že organizačně to bylo fakt pak dobrý i přes stravu a pití, že nás zásobovali dost jako, takže to bylo super. Já bych to teda tak neviděl, že by to nebylo nějak zvládnutelný.

Rozhovor Luboš K. a Vojta K. – březen 2023

Obrázek 7. – Hasící letadlo v Hřensku (archiv jindřichohradeckých hasičů, červenec 2022)

Požár v Hřensku byl jeden z prvních obřích požárů v době sucha na území České republiky. V oblastech s vyššími teplotami se tyto obrovské požáry vyskytují již dříve, vzpomeňme na velké australské požáry či časté požáry v Řecku. Do Hřenska jezdili pomáhat hasiči z celého území České republiky a z předchozích ukázek je patrné, že organizace musela být za pochodu. Vše se řešilo v rychlosti a zároveň změny ohledně odjezdů a počtu dní u zásahu se neustále měnily. Nejistota a nepředvídatelnost v této situaci převládali a pro většinu hasičů z České republiky se stal tento zážitek, několik týdnů trvajících požáru, výjimečným.

...ale jako vím, že takhle rozlehlý lesní požár tady v republice nebyl snad nikdy ještě, za novodobých dějin. A my už od nástupního kurzu, kdy se staneš jakoby vyškoleným

hasičem, tak se učíš zdolávání požárů v lesích, ať už je to kácení stromu dovnitř nebo ven, aby si vytvořil pásmo kudy už to nepřeskočí, nepřeleze, ať už je to ten korunovej nebo takovej ten přízemní požár. A potom rozrežvání třeba já nevím, nějakých pásů, kde je to možný v té přírodě, aby to nepřeskočilo a nešířilo se dál. Myslím se, že rozsah takovýho požáru byl pro ty hasiče jako nová věc, ale rozhodně tu práci asi nedělali jako tak, že by jí dělali hůř než dělaj u menšího požáru, tam spíš jako šlo o týlový, logistický zabezpečení a všechno okolo, ale i tak si myslím, že dokázal ten management toho udělat hodně, protože ten náčelník toho štábu, co řídil ten požár, tak dokázali zajistit hasící letadla z Itálie, dokázali zajistit zdroje vody, což bylo Labe tam, spoustu střídání, jenom ta struktura toho střídání, kdy i z našeho útvaru tam jezdili pracovat, jako i z krajů i z těch územních obvodů a z těch krajů tam jezdilo x lidí pracovat, točili se, výkon dva dny, pak zase výměna. Jako nevím, já osobně jsem tam nebyl, ale rozebíraly se tu nějaký poznatky a nějaký poznatky se budou, nějaký závěry z toho ještě budou jako určitě, nějaký výstupy. Bude se třeba i něco upravovat v taktice zásahu...

Rozhovor Míra H. – březen 2023

Obrázek 8. – „Armáda“ hasičských vozů v Hřensku (archiv jindřichohradeckých hasičů, červenec 2022)

S ohledem k vícedruhové antropologii bychom mohli vydedukovat, že oheň tím, jak jedná, v jaké je podobě a vlastně také co hoří, určuje následný vztah k němu. CO hoří je velmi významné. Názory ohledně Hřenska a odpovědi na otázku, zda oheň patří do krajiny, byli většinou založené na tom, že oheň do krajiny patří, odjakživa patřil a napomáhal lidem k hospodaření. V případě Hřenska hasičům nevadilo, že hoří, ať už čistě z estetického hlediska: „Na druhou stranu dneska vidí, jak vlastně vůbec tam ty skály, jak to tam vlastně

vypadá, protože předtím přes ty lesy to vůbec nebylo vidět, byly vidět vždycky jenom nějaký kousky a dneska už je vlastně vidět, že ta příroda si s tím tak poradila, že už znova to všechno obrůstá“ (rozhovor Pepa J. – duben 2024), anebo kvůli tomu, že je to v přírodě vlastně přirozené:

U oběda se řešila situace v Hřensku, tatka řekl, že je dobře, že tam hoří, že se aspoň vypálí to, co tam v lese leží za nánosy, protože tam nikdo nic netěží a je to přirozený proces, který byl v přírodě odjakživa (přirozené disturbance), jen je problém že to teď ohrožuje ty baráky, které tam jsou a zvířata, protože dříve mohli utéct před ohněm pryč, nyní nemohou kvůli komunikačním sítím (dálnice, tunely, přejezdy, podjezdy, ploty atp.)

Terénní deník – červenec 2022

Zajímavým porovnáním je ještě úryvek z článku – Klimatické podmínky výrazně ovlivnily počet požárů v letních měsících – v odborném časopise 112 ze září roku 2006: „Mezi nejzávažnější událost tohoto druhu lze zařadit rozsáhlý požár lesního porostu Národního parku České Švýcarsko u Jetřichovic na Děčínsku, kde s ohněm bojovaly více než čtyři desítky jednotek požární ochrany několik dnů“ (112, 2006). Když si představíme, že tento požár z roku 2006 hasilo čtyřicet hasičů několik dnů a požár z roku 2022 hasilo kolem tisícovky hasičů cca dva měsíce, zřetelně vidíme, jak se tento požár svou velikostí od ostatních liší.

Obrázek 9. – Spálená krajina v Hřensku (archiv jindřichohradeckých hasičů, červenec 2022)

4. 3. 2 Proměny ve vybavení

Pojmu métis lze také rozumět jako forma vyvinutého „citu“, který člověk získává pouze praxí a nabýváním zkušeností, které s danou věcí/v dané situaci zažije. Tím pak dokáže zhodnotit situaci a vytvořit strategii dalšího postupu. (SCOTT, 1998). Schopnost umět předvídat je kombinací métis – vyvinutý cit, který si každý hasič osvojí pouze svou vlastní zkušeností, ale také techné – podpůrné sledování předpovědí počasí, měření atp.

Tedy kromě toho, že hasiči nemohou stoprocentně věřit své naučené dovednosti předpovědatelů, ještě u hasičů dochází k neustálému technickému vývoji a každou chvíli se

mění (ná)stroje, se kterými musejí umět pracovat. V tomto případě je nutnost nových, jak teoretických, tak praktických školení, nové adaptace na technické vybavení. Přestože technický vývoj je stálý a hasiči s ním počítají, chci jen poukázat, že předvídání není jediné, kde se mé tis a techné hasičů musí neustále proměňovat.

No, tak neustále choděj právě nový věci, nový prostředky, takže pak se s nima musíme všichni seznámit, vyzkoušet si je, osahat, umět je použít, takže na to právě máme ty výcviky, a to seznámení s těma novejšma technickejšma prostředkama a novou technikou.

Rozhovor Míra H. – březen 2023

4. 4 Předpovídatelé – „vyšetřováci“ a vyhlášení zákazu pálení

Jelikož jsem se ve svém výzkumu rozhodla zaměřit také na vyšetřovatele požárů, kteří jezdí identifikovat příčinu vzplanutí a z jejich praxe lze také lépe porozumět klimatické změně, musím se také zaměřit na jejich pohled ohledně předvídatelnosti. Na základě jejich údajů poskytnutým kraji, se následně hodnotí situace sucha a přistupuje se k preventivním krokům, jako je například zákaz pálení.

Ono to je vždycky v závislosti na počasí, dejme tomu jako jo. Takže třeba přes to léto, když je to období žní, tak prostě ty víc hoří ta technika na polích, ty pole jako jo, protože je vlastně zvýšenej provoz tam touhle dobou, což ti v zimě běžně nehoří jako jo. Potom začne se topit, takže začnou hořet komíny, jo takže to je taky tak a potom taky v zimě a na jaře se páli klestí a takže většinou pak ty lesy hořej, takže ono fakt záleží jaký je roční období bych řekla jako jo. Ale teďka vlastně, jak se trošičku ochladilo, tak taky byly komíny už teďka v létě, že hořeli.

Rozhovor Janča, Míša (vyšetřovatelky) – září 2023

Vyšetřovatelé stejně jako mokří hasiči zakládají svou činnost na předpovídání a na stálosti ve střídání se ročních období, na základě, kterých dedukují nejčastější příčiny požárů. Výjimky se samozřejmě dějí, a přestože požáry komínů jsou většinou v podzimním a zimním období, pokud se ochladí už v létě a lidé začnou topit, může se vyskytnout požár komínu i v létě. Pokud ovšem nastane nějaký delší časový úsek, kdy požáry vznikají kvůli

jedné příčině, je na řadě, aby se začalo komunikovat se správou daného území a zavedly se opatření, které tyto požáry eliminují, například v případě vyhlášení zákazu pálení.

V mém výzkumu a ve většině rozhovorů se hodně objevovala vzpomínka na minulé jaro/léto, kdy se jindřichohradečtí hasiči snažili u Jihočeského kraje prosadit vyhlášení zákazu pálení v souvislosti s velkým suchem, které se po velmi mírné zimě začalo na území České republiky projevovat. Ovšem ukázalo se, že přestože je celkem evidentní, že skoro neprší a země je vyschlá, nebylo snadné tuto vyhlášku dostat na zřetel k rozhodujícím organům.

M: Akorát třeba v loni, v loni v březnu já jsem měla službu zrovna a pak v neděli jsem přebírala, což bylo ještě o den dřív a každé den požár, furt, ta tady nebyla, protože byla v porodnici. Furt jsme jezdili na požár a potřebovali prostě, chtěli vyhlásit období sucha, zákaz pálení, ale hejtman potřeboval, aby to mohl vydat, že jsme pro to něco udělali, takže všechny nahlášený pálení jsme objížděli, takže pátek, sobota, neděle jsme pro práci a pak prostě nějak přes den objížděli nějaký pálení nahlášený, kde jsme zjišťovali, jestli teda dodržují ty podmínky pro to pálení. Na pár místech se stalo, že se jim to fakt rozhořelo, že teda zrovna jsem tam šla a shořelo jim půlka lesíka malýho, že zrovna jdou pro vodu, a pak na základě těchle podkladů, který pak předali v pondělí hejtmanovi, tak myslím, že od úterka vyhlásil období sucha, zákaz pálení a ve středu začalo pršet, takže v pátek jsme tam tohle ještě řešili. Takže podklady pro nějaký takový nařízení kraje, tak z tohodle důvodu je možný, že se jezdí nějaký takovýhle nahlášený pálení a podobně.

KH: Tam byste normálně jako nejeli?

M: Normálně bysme to neobjížděli, ale právě, že potřebuje podklady, že fakt se to děje, že to riziko tu je v těch lesích, že je sucho, že se zjistilo na místech, že se to třeba rozhořelo, že nedodržovali lidi ty podmínky, že neměli ten dozor, nechali to prostě hořet bez dozoru, takže jsme to měli objíždět a na základě toho oni pak vyhlásili nařízením kraje, že je zákaz pálení.

Rozhovor Janča, Míša (vyšetřovatelky) – září 2023

Přesně v těchto situacích, kdy například hasiči apelují na kraj, aby vyhlásil zákaz pálení, protože je snadné vznícení v přírodě a hasiči nestíhají jezdit hasit požáry, se nabízí, že následná komunikace bude rychlá a efektivní. V rámci bezpečnosti obyvatelstva, zvířat i majetku je překvapivé, že je na hasiče ještě vyvíjen tlak a přidávány jim úkoly, aby měli podložený, že sucho opravdu je, přestože čísla požárů mluví sami za sebe. Problémem

v těchto situacích nejspíš je, že toto rozhodnutí omezí a rozhodí další činnosti lidí, jak politicky, tak hospodářsky, a hlavně samozřejmě ekonomicky. V takovém případě si nakonec hasiči zkusí poradit sami a varovat lidi jinou cestou než prostřednictvím kraje, které by vyhlásilo zákaz pálení.

Loňský rok byl hodně zajímavý, bylo období sucha v Jindřichově Hradce a my jsme se snažili to na kraji prosadit, ale nevyšlo to. Když nám to nakonec vyšlo, tak už bylo stejně pozdě, protože bylo 3 týdny až měsíc sucho, ale vyhlášení sucha proběhlo den předtím, než začalo pršet. Protahovalo se to proto, protože to omezí turistiku a práce v lesích a kraj se bojí rozhodnutí. Řešili jsme to nakonec sami za sebe. Kolega Milan je předseda svazu dobrovolných hasičů, a tak je kontaktoval, aby se domluvili se starosty a v rozhlasech po vsích se nesla informace, že je sucho a že by lidé neměli rozdělávat ohně.

Rozhovor Martin P (vyšetřovatel) – srpen 2023

Zde nastává střet modernity a métis, kdy moderní síť institucí (od generálního ředitelství HZS ČR až po krajské úřady) fungující na základě techné neumí či nechce reagovat na zkušenosti svých zaměstnanců, když žádají na základě svých zkušeností (mėtis) například o vyhlášení zákazu pálení. Podobně jako píše Kuřík ve svém práci *Kalistenika znovuobjevování s Jamesem C. Scottem*: „Základní problém pak spočívá v neschopnosti inženýrského, modernizačního, formálního a plánovacího státu a jiných rozvojových institucí uznat a umě, citlivě a respektuhodně pracovat s neformálními sítěmi, specifiky lokálních kontextů a praktik, regionálním věděním, improvizacemi a různými složitými zapletenci, do kterých je vetkán každodenní život místních lidí a „přírod“...“ (KUŘÍK, 2021, s. 236).

4. 5 Budoucnost hasičů v krocení živlů

Samozřejmě realita není taková, že by se ve veřejném prostoru v oblasti hasičství nemluvilo a klimatické změně. Při mé analýze odborného časopisu 112, kterou jsem udělala v rozpětí od roku 2002 do roku 2017⁸, se slovní spojení „klimatická změna“ objevuje již od roku 2002. Dle tabulky si můžeme všimnout, že výskyt tohoto slovního spojení v časovém horizontu šestnácti let konzistentně, avšak nepřímo, roste. V roce 2017 celkový výskyt

⁸ Bohužel pro roky 2018 až 2021 jsem neměla k dispozici celý obsah všech vydaných čísel a z toho důvodu do tabulky další roky nezahrnovala, jelikož bych neměla úplně přesná čísla, přestože o výskytu v těchto letech z celkové analýzy časopisu vím.

tohoto pojmu vzrostl až na číslo osmnáct. Celé články na téma klimatické krize a nutnosti adaptace na ní se od roku 2006 v časopise vyskytují, ale do roku 2014 spíše sporadicky. Od roku 2014 je viditelný každoroční výskyt a rok 2017 je v počtu článku opět rekordní. V případě dalších let výskyt pojmu „klimatická změna“ samozřejmě nevyřadil a při analýze těchto let jsem v každém ročníku narazila na několik zmínek i článků ohledně klimatické změny.

Výskyt pojmu "klimatická změna" v časopise 112		
rok	slovní spojení	celý článek
2002	1	0
2003	0	0
2004	1	0
2005	6	0
2006	4	1
2007	10	1
2008	6	0
2009	7	0
2010	5	1
2011	12	2
2012	6	0
2013	8	0
2014	6	2
2015	9	2
2016	6	2
2017	18	5

Obrázek 10. – Tabulka: Výskyt pojmu „klimatická změna“ v časopise 112 (vytvořeno autorkou, 24. 6. 2024)

V prvním článku týkající se celkově klimatické změny v roce 2007 se vyskytuje první zmínka o tom, že: „Změny klimatických podmínek se začínají stále častěji projevovat i na území České republiky, krizové situace pak nastávají zpravidla neočekávaně a překvapivě“ (112, 2007, s. 12). Dále se v článku dočteme, že se počasí stalo postrachem lidí po celém světě a je čím dál nevyočitatelnější. V případě porovnání podnebí v České republice se v článku píše následující:

Obecným trendem letního počasí v Česku bude teplejší klima. Ke změnám klimatu docházelo i v minulosti. Zatímco v letech 1988, 1994, 1998, 2000, 2003 a 2005 horké období trvalo jeden až dva týdny, loňská vedra trvala více než šest týdnů.

112, 2007, s. 24

Z článku z roku 2017 se dozvídáme, že v roce 2015 byla vydaná vládou Strategie přizpůsobení se změnám klimatu v podmínkách ČR. Mimořádné události a ochrana obyvatelstva je pak dále rozpracovaná v navazujícím Národním akčním plánu adaptace na změnu klimatu (NAP), na jehož tvorbě se podílelo MV – generální ředitelství HZS ČR (112, 2017).

Na rozdíl od nadřazené strategie není NAP členěn podle oblastí, ale naopak podle projevů změny klimatu. Těch je identifikováno celkem pět: • dlouhodobé sucho, • povodně a přívalové povodně, • zvyšování teplot, • extrémní meteorologické jevy (vydatné srážky, extrémně vysoké teploty, extrémní vítr), • přírodní požáry.

Časopis 112, 2017

Zajímavé je, že sami hasiči si tuto pomalou změnu ve vnímání nejistoty ohledně chování počasí a samotných živlů uvědomují, avšak dále nevysvětlují. Při mém výzkumu jsem přišla na to, že obecně o klimatické změně mluví, ale v případě jejich práce si většinou příčinu mimořádné události s klimatickou změnou nespojují. Samozřejmě zase záleží na názoru člověk od člověka/hasič od hasiče, ale celkově převládají tyto představy.

Povídala jsem si s jedním hasičem na ohlašovně, který se mě ptal, co tam vlastně dělám. Řekla jsem mu o mojí DP a on mi řekl že je vlastně míň ohňů než dříve, že před 20 lety jezdili k 300 požárům za rok a teď je to jen několik desítek. Je to způsobeno tím, že je už mnohem větší prevence a celkově lepší vybavení a stroje (staré kombajny na poli – časté jiskry a vzplanutí). Ale že to je jen tady v Hradci, že celosvětově je klimatická změna znát (například požáry v Austrálii).

Terénní deník – říjen 2022

Šla jsem na domluvenou schůzku s velitelem stanice, abych se dozvěděla nějaké bližší informace při zahájení mého výzkumu. Poté, co jsem mu řekla o mém hlavním tématu mi odpověděl, že je klimatická změna dlouhodobá a hasiče zajímají jen krátkodobé extrémní výkyvy a k tomu, že se za posledních deset let zvýšil obsah prací, kam jsou hasiči posíláni, a to může zkreslovat ve statistikách, že jezdí k více zásahům.

Tyto dva úryvky z mého terénního deníku představují některé myšlenky hasičů ohledně klimatické změny ve světle efektu NIMBY. Přestože se poji spíše se sociálními protesty proti developerským aktivitám (HAGER, HADDAD, 2015), lze ho paralelně použít pro vysvětlení hasičských postojů ke klimatické změně. „Not In My Back Yard“ čili „Ne na mém dvorku“ podkresluje výroky hasičů, kteří ví o klimatické změně, uznávají jí, ale dle nich se neděje v jejich okolí a při jejich práci. Zajímavé je, že si to vysvětlují tím, že se zmenšuje počet požárů, nebo naopak přibývá počet výjezdů (avšak ne těm k ohni), tím pádem příčiny klimatické změny nejsou naplněny – což pro některé představují právě statistiky požárů.

Během dotazů hasičů typu: „Co tam vlastně dělám a jaký mám téma diplomové práce?“, bylo zajímavé sledovat jejich reakce a odpovědi. Přestože hasičský odborný časopis se klimatické změně věnuje a diskutuje možné adaptace na něj, samotní hasiči nemají pocit, že by zrovna je klimatická změna nějak sužovala.

Pak se mě vyptávali, co u nich dělám, tak jsem jim řekla, že se snažím zmapovat vztah hasiči a změny klimatu, na což mi odpověděli, že to nejspíš oni moc nepocítí, tak jsem jim řekla, že oni jsou ti, kdo nejvíce bojují s přírodními podmínkami, a to mi odsouhlasili, že je to vlastně pravda.

Terénní deník – duben 2023

Cestou domů jsem si ještě povídala s jedním hasičem na ohlašovně a říkal mi, že mi tohle asi moc nepomáhá k diplomce, když sleduju, jak kluci hledají techniku v autě apod. A že jsem si vůbec nevybrala snadné téma, že se mám podívat na dokument Davida Attenberougha a tam se o klimatické krizi dozvím více...

Terénní deník – říjen 2022

Možná z těchto důvodů se hasičský hlas moc nedostává do veřejného prostoru. Jelikož sami hasiči nejsou přesvědčení o tom, že by k tématu klimatické změny měli co říci.

Navýšením počtu požárů z důvodu většího sucha se zabývá také Adriana Petryna ve svém článku *Seeing the Same Fire* (2021): „Rok 2020 byl na západě USA nejhorším rokem

v historii boje s lesními požáry.“ Petryna předjímá, že v dnešním světě, který se otepluje, není možné zachovávat stejný koncept z minulých let „zvládnání“ požárů a je potřeba nastolit nový. Zmiňuje se o předvídání požárů, o tom, že je hasiči znají, ale bohužel v dnešní situaci už není možné se na tyto předpovědi spoléhat. Navrhuje tedy, aby hasiči zachodili své předchozí poznatky o požárech a začali je vnímat nově, bez předsudků:

Rozdílné vidění požárů, tj. rozdílné předpoklady o tom, co je způsobuje a jak je lze zvládnout, představuje problém pro pokrok v řízení požárů. Tyto operace se musí opírat o určitý ideál, že lze dosáhnout souladu mezi vnímáním a realitou. Nesoulad, jak jsem naznačovala, není jen vedlejším produktem náhlého nebo překvapivého chování spojeného se změnou klimatu a spalováním fosilních paliv; vzniká v rozporu mezi vnímáním a realitou, kdy je třeba operace nově představit, protože se převracejí očekávání o tom, jak by se prostředí "mělo" chovat.

PETRYNA, 2021, s. 107

Dále navazuje, že bez nového vnímání požárů se také podporuje apatie veřejnosti i samotných hasičů vůči budoucnosti environmentálních extrémů. Čímž podporuje tvrzení Nixona a jeho koncept pomalého násilí, které je lidem těžko viditelné a bez snahy změnit vnímání reality je jen těžko obhajitelné.

Zatímco naléhavost a sázka na klimatickou krizi jsou nesporné a odhalují operační limity omezování požárů, Tripp – domorodý odborník na požáry a správu životního prostředí – navrhuje, že oheň lze uskutečnit v jiných termínech: nejen jako nákladnou suť, kvazi-vojenského protivníka nebo nezastavitelnou přírodní sílu, ale jako látku pro nově pojaté reakce a společné cíle. Dokud to nedokážeme, nenaučili jsme se ještě vidět stejný oheň.

PETRYNA, 2021, s 109

Podobně jako Petryna navrhuje změnu, a to ve smyslu, jak by měli hasiči začít vnímat oheň, tak i v mém výzkumu si všímáme proměň v dovednosti předvídání v kontextu klimatické změny. Hasiči si všímají, že roční období už není tak zřetelně vyhraničené časově, ani ho nedoprovázejí projevy počasí, na které byli zvyklí. A tím se pomalu, ale jistě adaptují na změny, které pomalu přicházejí, ať už s novými technikami, tak s projevy počasí. Naučit se předpovídat v novém režimu a umět pracovat s větší porcí nejistoty bude stejně tak založené na techné i métis, jen v jiné intenzitě či aplikaci.

Vědět, jak a kdy aplikovat pravidla v konkrétní situaci, je podstatou metis. Jemnost aplikace je důležitá právě proto, že metis je nejcennější v prostředí, které je proměnlivé, neurčité (některá fakta nejsou známa) a partikulární.

SCOTT, 1998, s. 316

5 Závěr

V závěru své práce bych ráda shrnula hlavní myšlenky ze všech kapitol a zároveň se pokusila o dostatečné předložení odpovědí pro mé výzkumné otázky.

V úvodní kapitole nesoucí název **2 Hasiči, živly a klimatická změna** jsem se snažila nastínit situaci, která se nyní mezi hasiči začíná projevovat stále více, je viditelnější a sami hasiči ji dokáží reflektovat. Jedna se o stále rostoucí a extrémnější dynamičnost v projevech počasí, jenž hasičům ztěžuje boj s živly. K zamyšlení nad nebezpečím, které hasiči musí v případech výjezdů absolvovat, jsem použila práci Matthew Desmonda. Na příkladu hasičů u Lesní služby Spojených států vysvětluje, že nastavením deseti pravidel a osmnácti nebezpečných situací si hasiči neuvědomují, že situace, ve kterých se ocitají, pro ně nejsou rizikové. V návaznosti na takové vnímání rizika se dá vyvodit, že přestože si hasiči všímají změn, jejich celkové nastavení a pravidla či dokonce sliby hasičské instituci a potažmo celé České republiky zapříčiňují, aby se změnou chování počasí necítili ohroženi a nepřikládají změně klimatu takový důraz.

V případě interpretace vztahu mezi hasiči a ohněm jsem došla k závěrům, že heslo: „Dobrý sluha, ale špatný pán“ v tomto případě rezonuje celou hasičskou stanicí. Boje s ohněm jsou pro hasiče vždy velmi nepředvídatelné a vlastně ani hasič s celoživotní praxí neřekne, že by ho už žádný požár nemohl překvapit. Z pohledu kin-centrického lze vyvodit, že vztah hasič – oheň je reciproční, protože hasiči bez ohně by neexistovali, oheň sice ano, ale pro celý svět v ničivé formě.

Vztah hasičů s vodou je překvapivě méně kladný než s ohněm, přestože je pro ně voda jeden z primárních hasebních zdrojů. V případě povodní je voda stejně ničivá jako oheň. Země a vzduch spíše synergují spolu s ohněm a vytváří čisté „peklo na zemi“, které jsem se snažila blíže popsat v kapitole o požáru v Hřensku.

Další kapitola **3 Každodennost na hasičské stanici** odpovídala na mou obecnější výzkumnou podotázku, ale zároveň se snažila vytvořit obraz hasičské praxe a fungování, jenž slouží k lepšímu pochopení souvislostí v mém hlavním výzkumu.

Udržování dobrého kolektivu, ve kterém hasiči ví, že se na sebe při výjezdu k zásahu můžou navzájem spolehnout, je při takto rizikové práci zcela zásadní. Hned za tím v řadě je samozřejmě funkční, připravená technika a nástroje či oblečení k rychlému a pohotovému výjezdu.

V závěru kapitoly jsem se pokusila o přiblížení výjezdu z hasičské stanice na požár statku ve Studnici. Vlna adrenalinu mnou projede ještě dnes, když si na tuhle zkušenost

vzpomenu. Během dvou minut od vyhlášení výjezdu k zásahu byla najednou hasičská stanice zcela prázdná a tichá.

Dostáváme se ke stěžejní kapitole celé této práce **4 Dovednosti hasičů**, která se snaží nalézt odpovědi na hlavní výzkumné otázky:

1) Jak se mění dovednost v krocení přírodních živlů (oheň, voda, země, vzduch) optikou hasičů v antropogenní klimatické krizi?

2) Mění se při tom i rozumění přírodním živlům optikou hasičů v klimatické krizi?

Stálý, klíčový proces, který je vetkán do základů fungování hasičské instituce a je důležitý pro utváření a udržování či rozšiřování dovedností každého hasiče, je disciplinace. Michel Foucault disciplinaci vysvětluje jako hlavní znak moderní společnosti, jenž napomáhá k udržování moci a poslušnosti. Díky disciplíně, která je vyžadovaná od každého hasiče, fungují na hasičské stanici pravidla, jak udržovat chod stanice, tzv. organizační činnost, při které si sami hasiči uklízejí prostory, jenž obývají; myjí a luxují auta, kterými jezdí; ošetřují a opravují nástroje potřebné k jejich práci a perou si veškeré oblečení, které při práci nosí.

Ta dovednost, která se u hasičů začíná měnit, je předvídatelnost chování počasí, a tedy zároveň i samotných živlů. K tomuto vysvětlení jsem využila konceptu Jamese C. Scotta – métis versus techné. Métis je zkušenostní, lokální, vědění, zatímco techné představuje vědecké, expertní, univerzální vědění. Profesionální hasiči při své práci spojují techné s métis, protože je pro ně potřebné znát a pracovat podle vytvořených řádů a metodik, ale zároveň je pro ně nesmírně důležitá odžitá zkušenost v terénu. Ovšem čím dál, tím častěji se objevují situace, kdy se hasiči na své dřívější zkušenosti a znalosti nemohou spolehnout.

Čím má hasič více zkušeností, tím snadněji dokáže odhadovat a předpovídat podle chování počasí, jaká bude nejspíš jeho pracovní náplň. A nejen to. S přihlídnutím k druhé výzkumné otázce, zda se mění rozumění přírodním živlům, můžeme s tímto ohledem odpovědět, ano, mění. A to tak, že kvůli větší dynamice chování počasí se i práce s živly nedá předem nějak předvídat a při boji s nimi narůstá nejistota z jejich extrémních projevů. Velkým příkladem je požár v Hřensku, o kterém sami hasiči říkají, že: „...takhle rozlehlý lesní požár tady v republice nebyl snad nikdy ještě, za novodobých dějin“ (Rozhovor Míra H. – březen 2023).

Dalo by se z toho také vyvodit, že v případě oficiálního rozdělení hasičské činnosti na organizační a operační činnost, kdy organizační je veškerá práce na hasičské stanici a operační, ve chvíli, kdy hasiči opustí stanici z důvodu výjezdu k zásahu, se při klimatické změně začíná měnit jen ta operační. Organizační činnost je založena na disciplinaci, která zůstává stále stejná, zatímco operační činnost se začíná stále více měnit. Ať už samotný fakt, že hasičům se jejich portfolio činností neustále rozrůstá a stali se z nich „holčiny na všechno“, tak také v případě métis, protože se mění způsob, počet i dynamika mimořádných událostí v České republice.

Dalším zajímavým zjištěním je, že Hasičský záchranný sbor je zdárný příklad moderní organizace, jak ji popisuje a definuje Foucault v případě disciplinace a specializace, avšak optikou Scotta se vymyká normě. Modernita se většinou spojuje právě s univerzálním, technickým věděním (techné), zatímco nmoderní, lokální tradice a zkušenosti představuje métis. V případě Hasičského záchranného sboru, konkrétně v případě „mokrých“ profesionálních hasičů se ale snoubí modernita a métis dohromady. Moderní, profesionální, školení hasiči, jenž zakládají svoji práci hlavně na odžité zkušenosti.

V hasičském světě neexistuje disciplinace bez métis a métis bez disciplinace, přestože je métis založeno čistě na zkušenostech, a ne na dodržování pravidel a řádů. Slovy J. C. Scotta: „Formální řád vždy a do jisté míry parazituje na neformálních procesech, které formální schéma neuznává, bez nichž by nemohlo existovat a které samo nemůže vytvořit ani udržet“ (SCOTT, 1998, s. 310). Jinými slovy je moderní hasičská instituce, jenž je hluboce zakořeněna v disciplinování svých zaměstnanců, zároveň postavena a funguje – tedy hasiči fungují a pracují – hlavně na základě jejich zkušeností, které získávají při ochraně obyvatel, zvířat, věcí a území před ničivými živly. Předávání těchto praktických zkušeností mladším hasičům je stejně tak důležité, jako pěstování v nich disciplinu, řád a univerzální znalosti.

V případě ohlédnutí se za mou práci v terénu jsem si vědoma toho, že pokud bych se dokázala dostat osobně k výjezdu, k požáru, či jiné mimořádné události, mohlo by to můj výzkum o něco více obohatit. Zároveň si však nemyslím, že bych došla k jiným myšlenkám a závěrům, než které popisuji výše. Na práci hasičů se nyní koukám jiným pohledem a doufám, že i Vy po přečtení této práce ji lépe dokážete porozumět. V osobní rovině mi výzkum přinesl nové zážitky s otcem v práci, které bych bez tohoto výzkumu nikdy nezískala a za které jsem vděčná.

V závěru stojí ještě za promyšlení, zda a proč více zapojit hlas hasičů v tématu klimatické krize do veřejného prostoru. Za mě samozřejmě ano, více zapojit. Tato práce se

o to primárně snaží a prozkoumává souvislosti hasičské práce s klimatickou změnou, jenž si většinou ani sami hasiči neuvědomují. V České republice jsou viditelné snahy o ochranu přírody, lidé si uvědomují, že nějaký problém existuje a změny nastávají. Zároveň však panuje ve společnosti také myšlenka NIMBY efektu (stejně jako u hasičů), že tyto změny nemusí být nutně připisovány změnám klimatu. K tomu se připojuje ještě silná vlna skepse proti Green Dealu či celkově proti Evropské unii, tedy hlavně politikům a táhne se až ke klimatologům a vědcům, jenž prokazují výsledky svých výzkumu jen skrze tabulky a grafy. Na druhou stranou se ale českou společností line důvěra v práci hasičů a v jejich praktické dovednosti a odborné schopnosti, díky kterým denně zachraňují lidské životy. A tak mohou hasiči, jakožto „praktikující aktéři“, hrát důležitou roli v komunikaci, zvyšování povědomí o klimatických změnách a jejich dopadech a jejich hlas by mohl být velmi přínosný při získávání širší podpory veřejnosti. Protože komu jinému věřit a následovat ho než lidi, kteří nás ochraňují tím, že umí krotit přírodní živly?

Použité zdroje

Literatura

ABRAM, David. *The Spell of the Sensuous*. Random House USA Inc, 1997. ISBN 0679776397.

BARNES, Jessica et al. Contribution of anthropology to the study of climate change. *Nature* [on-line]. 2013, vol. 3, s. 541-544. DOI: 10.1038/NCLIMATE1775. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/236954381_Contribution_of_Anthropology_to_the_Study_of_Climate_Change.

BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Post (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN 80-86429-32-6.

BENNETT, Jane. *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Durham, North Carolina: Duke University Press, 2010. [ISBN 9780822346197](https://www.dukeupress.edu/9780822346197).

BERNING, Hannah; NORTH, Chris; STEVENS, Susannah a CLARKE, TeHurinui. Deconstructing the anthropocentrism versus ecocentrism binary through Māori oral fire traditions. *Journal of Outdoor and Environmental Education*. 2023. <https://doi.org/10.1007/s42322-023-00128-2>

CLARKE, Ben a OTTO, Friederike. *Extrémní počasí a klimatická změna. Jak o nich mluvit a psát – Kompas pro novináře*. World Weather Attribution. 2022. Přeložil Jiří LNĚNIČKA. Dostupné z: <https://faktaoklimatu.cz/studie/2022-extremy-pocasi-a-klimaticka-zmena> [cit. 2024-05-29].

CRUTZEN, P. J. & STOERMER, E. F.: The “Anthropocene”, *Global Change News- letter*, 41, 17–18 (2000).

DESMOND, Matthew. “Becoming a Firefighter.” *Ethnography* 7, no. 4 (2006): 387–421. <http://www.jstor.org/stable/24047924>.

DESMOND, Matthew. Making Firefighters Deployable. *Qual Sociol* 34, 59–77 (2011).
<https://doi.org/10.1007/s11133-010-9176-7>.

FOUCAULT, Michel. *Dějiny sexuality I. – Vůle k vědení*. Přeložil Čestmír PELIKÁN. Praha: Herrmann & synové, 1999. ISBN 80-238-5090-3.

FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Přeložil Čestmír PELIKÁN. Studie (Dauphin). Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-96-9.

FOUCAULT, Michel. *Zrození kliniky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-29-8.

FOUCAULT, Michel, SENELLART, Michel; EWALD, François a FONTANA, Alessandro (ed.). *Bezpečnost, teritorium, populace: přednášky na Collège de France (1977-1978)*. Přeložil Čestmír PELIKÁN. *Dějiny politické filozofie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-4286-4.

HAGER, Carol a HADDAD, Mary Alice. *Nimby Is Beautiful : Cases of Local Activism and Environmental Innovation Around the World*. Berghahn Books, 2015. Dostupné z: search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=795183&site=ehost-live.

IPCC, 2023: Summary for Policymakers. In: *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, pp. 1-34, doi: 10.59327/IPCC/AR6-9789291691647.001

KNIFFIN, Kevin M.; WANSINK, Brian; DEVINE, Carol M. a SOBAL, Jeffery. Eating Together at the Firehouse: How Workplace Commensality Relates to the Performance of Firefighters. Online. *Human Performance*. 2015, roč. 28, č. 4, s. 281-306. ISSN 0895-9285. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/08959285.2015.1021049>. [cit. 2023-10-09].

KUŘÍK, Bob. 'Kalistenika znovuobjevování s Jamesem C. Scottem,' in Scott, James *Dvakrát sláva anarchismu*. Praha: Neklid, 2021, s 219-278.

MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1580-6.

MOŽNÝ, Martin; TRNKA, Miroslav & BRÁZDIL, Rudolf. Climate change driven changes of vegetation fires in the Czech Republic. *Theoretical and Applied Climatology* 143, 691–699 (2021). doi:10.1007/s00704-020-03443-6.

MURCHISON, Julian M. *Ethnography essentials: designing, conducting, and presenting your research / Julian M. Murchison*. San Francisco: Jossey-Bass 1973-. (2010).

MŽP. *Adaptační strategie EU* [online]. © 2008–2020 [cit. 2023-10-11]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/cz/adaptacni_strategie_eu>.

MŽP. 2017. *Politika ochrany klimatu v ČR* [online]. [cit. 2023-10-11]. Dostupné z: <[https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/politika_ochrany_klimatu_2017/\\$FILE/OEOK-POK-20170329.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/politika_ochrany_klimatu_2017/$FILE/OEOK-POK-20170329.pdf)>.

NIXON, Rob. *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor*. Harvard University Press, 2011. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt2jbsgw>.

NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna (ed.). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.

PETRYNA, Adriana. Seeing the Same Fire, *Anthropology Now*, 13:1, 106-109, 2021. DOI: [10.1080/19428200.2021.1903579](https://doi.org/10.1080/19428200.2021.1903579).

SCOTT, James C. *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. Yale University Press, 1998. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1nq3vk>.

SOUKUP, Václav. *Antropologie: teorie člověka a kultury*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-432-8.

STEHR, Nico a STORCH, Hans von. *Klima a společnost*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2847-9.

Seznam použitých článků při analýze časopisu 112

Povodně v České republice. *112: odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva*. Praha: MV-generální ředitelství HZS ČR, 2015, roč. 14, číslo 4. ISSN 1213-7057.

Klimatické podmínky výrazně ovlivnily počet požárů v letních měsících. *112: odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva*. Praha: MV-generální ředitelství HZS ČR, 2006, roč. 5, číslo 9. ISSN 1213-7057.

Přírodní pohromy ve světě v roce 2006. *112: odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva*. Praha: MV-generální ředitelství HZS ČR, 2007, roč. 6, číslo 7. ISSN 1213-7057.

Národní akční plán adaptace na změnu klimatu ve světle priorit HZS ČR. *112: odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva*. Praha: MV-generální ředitelství HZS ČR, 2017, roč. 16, číslo 3. ISSN 1213-7057.

Webové stránky

HZS Ústeckého kraje – Požár Národního parku České Švýcarsko – Hasičský záchranný sbor České republiky, 2022. <https://www.hzscr.cz/clanek/hzs-usteckeho-kraje-menu-informacni-servis-zpravodajstvi-2022-cervenec-pozar-narodniho-parku-ceske-svycarsko.aspx> [cit. 2023-11-28]

HZS Jihomoravského kraje – Tornádo na Moravě – Hasičský záchranný sbor České republiky, 2021. <https://www.hzscr.cz/script/docDetail.aspx?docid=22307850&doctype=ART&prev=true&lang=cs> [cit. 2023-12-08]

Integrovaný záchranný systém – Hasičský záchranný sbor České republiky, 2009. <https://www.hzscr.cz/clanek/integrovaný-zachranny-system.aspx> [cit. 2023-12-11]

Loňský požár v Českém Švýcarsku byl největším v historii České republiky – Ekolist.cz, 2023. <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/lonsky-pozar-v-ceskem-svycarsku-byl-nejvetsim-v-historii-ceske-republiky> [cit 2024-06-26]

National Oceanic and Atmospheric Administration – What’s the difference between climate and weather? <https://www.noaa.gov/explainers/what-s-difference-between-climate-and-weather> [cit. 2024-06-06]

Výkon služby Hasičský záchranný sbor České republiky. <https://www.hzscr.cz/clanek/vykon-sluzby.aspx> [cit. 2023-11-27]

Základní úkoly a slib – Hasičský záchranný sbor České republiky. <https://www.hzscr.cz/clanek/uvod-hasicsky-zachranny-sbor-cr-zakladni-poslani.aspx> [cit. 2024-01-08]

Seznam obrázků

Obrázek 1. – Mytí hasičských aut (archiv autorky, 8. 10. 2022)

Obrázek 2. – Graf: Poměr článků v časopise 112 (vytvořeno autorkou, 12. 6. 2024)

Obrázek 3. – Graf průměrné roční teploty v ČR (faktaoklimatu.cz, květen 2024)

Obrázek 4. – Vybouchnutá tlaková láhev při požáru ve Studnici (archiv autorky, 6. 5. 2023)

Obrázek 5. – Denní řád připnutý na nástěnce na hasičské stanici v JH (archiv autorky, 28. 7. 2022)

Obrázek 6. – Požár v Hřensku – „Peklo na zemi“ (archiv jindřichohradeckých hasičů, červenec 2022)

Obrázek 7. – Hasící letadlo v Hřensku (archiv jindřichohradeckých hasičů, červenec 2022)

Obrázek 8. – „Armáda“ hasičských vozů v Hřensku (archiv jindřichohradeckých hasičů, červenec 2022)

Obrázek 9. – Spálená krajina v Hřensku (archiv jindřichohradeckých hasičů, červenec 2022)

Obrázek 10. – Tabulka: Výskyt pojmu „klimatická změna“ v časopise 112 (vytvořeno autorkou, 24. 6. 2024)

Přílohy

Příloha č. 1 – Seznam vytvořených kódů při analýze dat

- 1) Činnosti vs. období
- 2) Deformace ohněm
- 3) Disciplinace hasičů
- 4) Dobráci
- 5) Dopravní nehody
- 6) Hasičárna – dopolední aktivita
- 7) Hasičárna – káva
- 8) Hasičárna – nadřizení
- 9) Hasičárna – ohlašovna
- 10) Hasičárna – pravidla
- 11) Hasičárna – předání směny
- 12) Hasičárna – snídaně
- 13) Hasičárna – struktura
- 14) Hasičárna – technika
- 15) Hasičárna – výjezd
- 16) Hřensko
- 17) Kolektiv
- 18) Média
- 19) Myšlení ohledně hasičství
- 20) Myšlenky ohledně ŽP
- 21) Oheň
- 22) Proměny v čase – činnosti
- 23) Proměny v čase – vybavení
- 24) Příchod k hasičům
- 25) Školení
- 26) Zkušenosti
- 27) Veřejnost
- 28) Voda
- 29) Vzduch
- 30) Země

Příloha č. 2 – Polostrukturovaný rozhovor (otázky)

Obecné – jak se dostali ke svému povolání, proč to dělají a zda je to stále baví + jak tomu rozumí, co to pro ně znamená být hasičem?

1. Představení + Kdy a jak jste se dostal k hasičům? Jak dlouho u nich jste?
2. Proč jste se stal hasičem?
 - a. Znamená to pro vás něco navíc?
3. Jak vás tato práce baví a splnila očekávání, se kterými jste k hasičům nastupoval?
4. Co všechno vlastně děláte?
 - a. Jsou tyto činnosti nějak spojené s ročním obdobím?

Vztahy k živlům – jaké aktérství představují, jak jim rozumí

1. Čím vším je pro vás oheň? Co to pro vás znamená?
2. Myslíte si, že oheň patří do krajiny?
3. Vzpomínka na požár?
4. A co voda? (pomocník či nepřítel?)
5. Jak často se obměňují místa, kam jezdíte čerpat vodu?
6. Vzpomínka na povodně?
7. Pokud se zaměříte na zbývající dva živly (vzduch, země), můžete popsat, jaké s nimi máte zkušenosti a při jakých situacích se s nimi vypořádáváte nejčastěji?

Změny (klimatu, zkušenosti, vývoj atp.)

1. Změnilo se něco za tu dobu, co jste u hasičů? Cokoliv – pracovní podmínky, přírodní podmínky, nová školení, technika atp.
2. Změnil se nějak váš přístup k práci? Cítíte nějaký pracovní vývoj?
3. Co je dle vás nejdůležitější při práci hasiče?

Zkušenosti

1. Změna práce a efektivnosti při použití nových strojů/aut/náradí.
2. Pamatujete si nějaký oheň, který vás něco naučil? Něčím překvapil?
3. Hoří jinak les přírodní od lesa kultivovaného (monokultury smrku)?
4. Hřensko.

Příloha č. 3 – Projekt diplomové práce

Fakulta humanitních studií UK magisterský obor sociální a kulturní ekologie

Pátkova 5/2137, 182 00 Praha 8 – Libeň

Magisterský obor
sociální a kulturní
ekologie

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Kristýna Homolová, Bc.
2. Osobní číslo (UKČO): 39638763
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2016
4. Datum zápisu na obor sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): 24. 9. 2020
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny: Hudební svět indiánské hudby v České republice. Případ pražské kapely Walden Singers. Fakulta humanitních studií, studium humanitní vzdělanosti, obhájeno 23. 9. 2020 v Praze.
6. Předběžný název DP (česky):
Hasiči v antropocénu – proměny v krocení živlů
7. Předběžný název DP (anglicky):
Firefighters in Anthropocene – Changes in Taming Elements
8. Klíčová slova (česky): hasiči, živly, oheň, voda, vzduch, země, antropocén klimatická změna, dopad klimatické změny, praktická zkušenost a vědění
9. Klíčová slova (anglicky): firefighters, elements, fire, water, air, earth, anthropocene, climate change, impact of climate change, practical experience and knowledge
10. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):

Jelikož se antropocén liší od holocénu hlavně svou nestabilitou, akcelerací a změnou, která se stále zrychluje, dochází k většímu protínání dvou časových horizontů – čas planety a čas lidského života. Díky tomu lze pozorovat prostřednictvím orální historie změny, které byly dříve za lidský život nepostřehnutelné. Klimatická krize se v posledních letech zrychluje a je tedy možné zmapovat změny, které se projeví během lidského života. Vážnost klimatické změny lze posoudit vyjádřením lidí, kteří s ní mají praktickou zkušenost a dennodenně interagují s přírodními živly, které se během jejich praxe mění ve své intenzitě, kompozici či topografii.

11. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]):

Hasiči jsou hlavní aktéři, kteří mají praktickou zkušenost s přírodními živly (oheň, voda, vzduch, země), jenž se během klimatické krize obměňují / častěji opakují / vychylují se s z dřívějších standardů. Zároveň, ale také postupují dle nějakých předem vytvořených metodik a bojových řádů („návodů“) státními institucemi (Generální ředitelství HZS, MV ČR), jak se s těmito živly vypořádá za předpokladu, že se bude jednat o běžnou/univerzální situaci. V době klimatické změny se ovšem běžné situace objevují stále častěji a nabírají na své intenzitě, a proto je potřeba k tomuto expertnímu vědění (techné) přidat používat také praktické vědění (métis), které pomoci zkušeností a poznatků z letitého provozování určité

praxe vedou k efektivnímu řešení, které dokáže „zkrotit“ proměňující se chování živlů. Použití konceptu métiis (praktické vědění) od Jamese C. Scotta z publikace Seeing Like a State.

12. Hlavní vstupní výzkumný problém – výzkumná otázka (výzkumné otázky) – ev. hypotéza (hypotézy):

Jak se mění dovednost v krocení živlů optikou hasičů v antropogenní klimatické krizi?

Jak dalece aktuální a funkční jsou dosavadní metodiky a bojové řády státních institucí v době antropogenní klimatické změny?

Jak se mění rozumění živlům optikou hasičů v klimatické krizi?

13. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

Kvalitativní etnografický výzkum v různých částech roku dle intenzity výskytu přírodních živlů, kde bude hlavním zdrojem dat zúčastněné pozorování zahrnující neformální rozhovory, dále polostrukturované rozhovory a analýza dokumentů.

14. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):

Cílem DP je dostat do veřejného prostoru hlas hasičů jakožto hlavních aktérů, kteří jako jedna jasně definovaná skupina mají se změnami a důsledky klimatické krize praktickou zkušenost a mohou veřejnosti předat informace, které touto zkušeností během života nasbírali. Doposud se ve veřejném prostoru objevují pouze hlasy expertů, kteří mají pouze expertní (techné) vědění (např. klimatolog), avšak to není nijak podložené praxí a žitou zkušeností, tedy nějakým praktickým věděním (métiis). Závažnost celého problému se díky „praktikujícím aktérům“ může lépe projevit a přesvědčit širší okruh lidí, že se opravdu něco děje. Ve veřejném prostoru se nejvíce o klimatické změně formou grafů a modelů vyjadřují hlavně vědci a politici, kteří disponují pouze jedním typem vědění, expertním nebo dokonce jen z expertního odvozeným pro jinou podobu praxe (politické).

15. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“):

Dosavadní znalosti budou rozšířeny o interpretaci praktického vědění, které postupnou praxí získávají profesionální hasiči, již se musí v závislosti na změnách klimatu umět dobře adaptovat na proměňující se situace. Vhodný případ pro použití konceptu métiis – praktické vědění a/vs. techné – expertní vědění.

16. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos:

Pokusím se alespoň částečně ověřit Scottovu koncepci, příp. ji obohatit konkrétními poznatky z praxe doby o čtvrt století pozdější.

17. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):

Anotace

Obsah

Úvod

I Teoretická část

1. 1 Hasiči

1. 2 Přírodní živly

1. 2. 1 Oheň

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

- 1. 2. 2 Voda
- 1. 2. 3 Vítr
- 1. 2. 4 Země
- 1. 3 Klimatická změna
- 1. 4 Praktická zkušenost
- 2 Praktická část
- 3 Diskuse
- 4 Závěr

18. Předběžná bibliografie k tématu:

NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠŤOVÍČKOVÁ, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.

SCOTT, James C. *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. New Haven: Yale University Press, 1998.

NIXON, Rob. *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2011.

KURIK, Bob. "Kalistenika Znovuobjevování s Jamesem Scottem." *Scott, James: Dvakrát Sláva Anarchismu*. Praha: Neklid., 2021.

DESMOND, Matthew. Making Firefighters Deployable. *Qualitative Sociology* [online]. 2011, 34(1), 59-77 [cit. 2022-07-20]. ISSN 0162-0436. Dostupné z: doi:10.1007/s11133-010-9176-7.

PETRYNA, Adriana. Seeing the Same Fire. *Anthropology Now* [online]. 2021, 13(1), 106-109 [cit. 2022-07-20]. ISSN 1942-8200. Dostupné z: doi:10.1080/19428200.2021.1903579

19. Předpokládaný vedoucí DP: Mgr. Bohuslav Kuřík, Ph.D.

20. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zájem, praxe a zájem studenta):¹ Inspirace na hodině Četby a v rodině, zkušenost s bakalářskou prací a osobní zájem.

Troja 13.9.2022

díplomant/ka

vedoucí DP

zást. garanta SKE pro studijní záležitosti

¹ nepovinné